

— Jó estét, kegyelmes uram! Ah, a főispán úr huszárdiszben! Kötő expedien. Az elveszett és megtalált tiszt «karakter»... Kíváncsi vagyok, hogy — miután báró Hellmuth lemondott — egyben mint Karádmegye designált főispánja térjen vissza a miniszterelnöki estélyről!

A megszünt akadály után a berkocsis szilajon tovább hajtattott s Verpeléti gyorsan visszaretírt a járdára.

— Karádmegye főispánjáról beszélt valami, de szavait az utcai zajban nem hallottam.

— Én sem, — válaszolt Magory.

De azért mindketten gyanították, hogy mire cselzett a riporter-generális.

— Hellmuth Stéfitől nem tudtam oly könnyen szabadulni, mint Zavrcekytól, pedig az is nehéz munka volt. Hellmuth ma végre beadta lemondását, de ő a maga helyébe, a miniszterelnök pártfogása mellett, unokaöccsét, Vojnovszky Nikit szeretné kineveztetni, kinek érdekében Keresztessy ma délben, mint a versenyen beszélte, Várhelyinél is kapott sürgőnyt.

— Vojnovszky kihívó, arrogáns modorával — Karádmegye főispánja! — csodálkozott Magory.

— Gögös autokrata. Középkori erőszak: nem lovagi bátorság! — tette hozzá Lászlóffy hevesen.

Magory nem szólt. Elmerült gondolataiba. Lászlóffy így folytatta magában:

— Igaza van a kis Dórának. Dicső volna, ha ez a két egymásnak termett lény megtetszenék egymásnak...

A karádi főispánság.

Gróf Keresztessy nem laktak a miniszterelnöki palotában. Csak a hivatalos fogadásokat tartották ott. A Nemzeti Múzeum tájképek díszes partójuk volt.

Lászlóffy az előterembe való belépésénél a komornyiknak meghagyta, hogy jelentse a kegyelmes grófnak, hogy rögtön megjelenjen, de előbb — tette hozzá szokott kedélyességével — egy fiatal főhadnagy urat mutatok be a grófnak.

A komornyik komoly arccal, némán meghajította magát.

Az első, a XIV. Lajos korabeli berendezésű szalonban a mamák és fiatal asszonyok veték gróf Keresztessy körül. Rajtuk kívül még csak gróf Asszonyfay Lizander, egy negyven éves fiatal urat játszó, megfelelőleg kiszépitett hetvenöt éves aglegény, ki életének háromnegyedét vizitokban és estélyeken töltötte. E szalon második gavallérját, gróf Bodaszékyt, a miniszterelnök kölesönözte el, hogy a német-hunniai és karádmegyei ügyekről, események felől informáltassa magát.

A szomszédos boudoirszerű szalonban a comtessek foglaltak helyet. A legtöbb fiatal úr még a kaszinóban a verseny-banketten van és így csak Tésay és a kellemetlen gróf Vojnovszky volt ott, az onklí főispánjelöltje, ki gróf Bodaszékyt Ilona kedvéért, ennek nem nagy öröme, Német-Hunnia is ellátogatott.

A háziasszony gróf Keresztessy, az arisztokrácia Jomija, ki az elfogadó-terem egyik pamlagáról, mely művészi kézi festéssel ékített arázsínű selyemmel volt bevonva, minden érzékét megláthatott, halkan így szólt környezetéhez:

— Lászlóffy, a miniszter, egy huszártisztel. Arca ismerősen tetszik...

A miniszterelnök, az osztrák herceg leánya, nemetül társalgott. A vele, megszokásból, többnyire nemetül társalgó férje oldalán nem igen volt alkalom teljesen elcsajátítani a Kund-nemzetségből származó Keresztessy, később Keresztessy ösi idiomját. Külsője filigrán, kis termetű hölgy, de királyi büszke szép arccal, dús gesztenyeszínű hajjal, delejes erejű, igéző szemekkel és a jelentéktelen külsejű előkelő

hatalmasak magukra erőltetett fokozott méltóságának lefegyverző erejével. A háziasszony környezete kíváncsian tekintett a belépőkre. Csak ketten nem mutattak érdeklődést. Az egyik gróf Ladáryné, a másik Hertay Jolánta báróné.

Gróf Keresztessy kezét leereszkedő barátsággyal nyújtotta a miniszternek. Magory mélyen meghajta magát verte össze sarkantyút.

— Engedje, grófné, hogy Magory Bélát bemutatthassam, — kezdte Lászlóffy.

— Örvendek, — szolt magyarul a miniszterelnök, kissé meglepetve, s három újját nagy kegyesen odanyújtotta Magorynak.

Magory a büszke liliputi királynő előtt néhány hódoló, udvarias szót akart rebegni, de a másik oldalról a szalonba lépő miniszterelnök elkapta előle a szót:

— «Le hussard d'aujourd'hui», — jegyezte meg az apostrofáltra mutatva, s vele és Lászlóffyval kezelt fogott.

Keresztessy aztán karanfogyva Lászlóffy, az előkelő társasághoz, melytől már a miniszterek megérkezése előtt fogadott, így szólt:

— A mi kedves belügyi oroszlanunkat magammal viszem. A többi szelid és vad budgetpusztító már együtt van nálam. Remélem, hogy röviden fogunk végezni. A miniszter helyett kezesül, de nem kezesbarányul, itt hagyom ezt a kis főispáni tigrisét és egy napi kénytelen, de nem botcsinálta huszártisztet.

— «Le hussard malgré lui», — szolt Magoryhoz mosolyogva gróf Keresztessy, Jomigrófnó férje és Lászlóffy távozása után. — Cousinom Bodaszéky Lajos be fogja önt mutatni azoknak a dámáknak, kiket még nem ismer. E pillanatban itt leszek.

Gróf Ladáryné Hertay Jolánta bárónéval, ki nemes szerénységgel nem vonult a fiatal kisasszonyok szalonjába, a legújabb mágnási lovagáték albumában lapozgatott. De, miután a fiatal-öreg gróf Asszonyfay mellettük telepedett le, a mai löversenynek, melyen a két hölgy nem volt jelen, kiváló eseményeiről folyt a társalgás.

Gróf Ladáryné és Jolánta báróné Magory nem láthatta, mert háttal ültek vele. Magory a háziasszony által kijelölt aranyos állványú, pompás festésű milieuszeket foglalt helyet.

— Ön talán nem olyan szelid tigris, mint a minőnek férjem hiszi? — kérdezte németül gróf Keresztessy.

Magory, ki másfél évig volt a berlini egyetemen, szabatos névességgel így válaszolt:

— Csak nem von meinen lieben Feindinnen im Herrn értesült grófné?

— Öszinte jó barátjától, Bodaszékytól hallottam az imént, — viszonzotta a grófné. — És kik azok az apostrofált kedves női ellenfelek?

— Várhelyi Felicie grófné és környezete.

A legelőkelőbb ildomoságú hölgyek is kiesnek etiketteszerű nyugalomból, ha csak egy könnyen odavetett szóval is említett vélt vagy igazi vetélytársnőjüket.

Magory észrevette a pillanatnyi változást Jomigrófnó arcán. Még mindig féltékeny férje miatt Várhelyinére, gondolta... De Magory egyszerre megrendült egész valóján. Egy hang ütötte meg füleit. Egy ismerős, bűvös, mégis idegen hang...

E pillanatban lépett be a szalonba a várt gróf Bodaszéky és bemutatva őt általánosan a hölgyeknek (kik közül különben többet ismert), mint az ország legfiatalabb főispánját és — legidősebb főhadnagyát.

— Ez utóbbi igen kérdéses, — jegyezte meg Magory mosolyogva, hiúságában gyöngén érintve.

Gróf Ladáryné, kivel most a bemutató és a bemutatott szembe került, kezét nyújtva így szólt Magoryhoz:

— E második bemutatást épen oly szívesen

fogadom, mint az első. Látja, nekem jobb emlékezőtehetségem van, mint magának.

— Én sem felejtettem el, hogy már szerencsém volt. De arrogancia lett volna hinnem, hogy grófné még emlékezik arra a futó alkalomra, a mikor bemutatkoztam.

Hertay Jolánta komolyságán a rá erőltetett nyájasság nem tört át. De midőn tekintete Magory mély tűzű tekintetével találkozott: lesütötte mesés fényű szeméit.

Magory ajkait valami varázserő nyugozta le, midőn Jolánta báróné arcazt megpillantotta. A két tünemény, a két tündér egy alakot öltött csakugyan. Az arc és szem, a hang és lélek egy!

Gróf Bodaszéky most a comtessek szalonjában folytatta Magory bemutatását. A főispán némethunniai két kis pártfogója szeretetreméltó előzékenységgel üdvözölte. Tésay Déni és gróf Vojnovszky Niki, a főispánjelölt, de szintén «malgré lui», kevésbé-többé rosz élezi megjegyzést tettek egy napi huszár-renaissancéjára, másodvirágzására.

— Tanúi voltunk Magory főispáni diadalainak, — magyarázta a menyasszony fővárosi barátainak.

Ilona grófnó pedig rögtön hozzátette:

— Huszártisztai vitéz tetteiről pedig a mel-lén díszlő hadi érdemkereszt beszél.

Magory néma jelekkel iparkodott elhárítani ezt a különben neki titokban oly jól eső, szeretetreméltó «nőudvarlás»-t.

— Ah, oh! Ha az a sok érdemkereszt — beszélni tudna, — jegyezte meg halkan Niki gróf a bemutatkozott háta mögött, impertinens monokliját gnyos mosolylyal szemére kapva.

E gonosz megjegyzés a comtesseknél semmi viszhangra nem talált, sem ellenmondást nem keltett, mert mindenki figyelme a belépő Cserhalmy grófnó felé fordult, ki ragyogó toilletfényével túlságözta az egész hölgytársaságot, mely a szűkebb körű estélyre nem «en grande tenu» jelent meg. A grófnó Albert Miksa kir. herceg özvegyének dimerjéről jött. Egy hölgyebédéről, melyet a fenséges asszony egy Budapestén átutazó bajor kir. hercegnő tiszteletére adott, ki Cserhalmy grófnóval a párisi «Sacré coeur» kolostorban együtt nevelkedett. A grófnót nyomban követte férje, ki egyenesen a verseny-banketről jött és nevével véletlenül az előteremben találkozott.

Gróf Cserhalmy né született Etelházy grófnó, Magoryt, mint testvérbátyja, a majoresco Etelházy Géza herceg régi ismerősét, igen ki-tüntetöleg fogadta és legújabb huszárságához igéző mosolylyal gratulált.

A budapesti társaság egy legelőkelőbb, leg-fényesebb házat tartó nagyura ünneplésének szeretetreméltósága átsugárzott a jelenlevő delnök ama részére is, kik Magoryval csak ez este ismerkedtek meg, még Keresztessy Jomigrófnó, a háziasszonyra is. Ez utóbbi Magoryt, mint Várhelyi Felicie grófnó üldözöttjét, mely körülményt báró Solyomházy előtte óvatosan leplezni igyekezett, máris magas figyelmére és rokonszenvére méltónak tartotta.

Nemsokára még több fiatal gavallér is érkezett a sportebédre, Etelházy és Oldofredi hercegek, Keresztessy, Cserhalmy, Etelházy, Dal-mosy, Szentágotay grófok; egyik-másik kissé élénk, édes-vidám hangulatban, a mi oly pikánsnak tűnik fel a fiatal leányok előtt. Mind telivér kekverü gavallér van jelen. Alkalmi arisztokraták, szezon-főurat, mint: táncos-gentry-úrít, szalon-tudóst és fölprotegált jótékony vigalmi rendezőket, nem látnak vendégül ily kisebb körű high life-estélyeken. Tésayt azonban nemcsak mint Dóra grófnó vőlegényét, hanem mint a legősibb magyar nemesi családok egyikének ivadékát, a huszezer (bár erdő-séggel vegyes) holdas földesurat, minden meg-gondolás nélkül a szocietás tagjául akceptálták.

Dóra grófnót fölötte bosszantotta, hogy a comtessek Magoryt a feltűnőn délcegg huszárt, most már annyira körülvettek, hogy egyenesen elvágják közeledési útját Jolánta felé. Pedig a bárónő azt tartotta róla, hogy férfias szépségének élénk öntudata, kissé erőltetett karecsúsága és «Prince of Wales»-illatára daczára, nem veszt semmit egyéni komolyságából ez az — érdekes, gonoszhiű szerelmi lovag. De azért, és talán épen azért, folyton kerültek zemei Magory tekintetét, a ki most már belátta, hogy rá nézve Jolánta Capulet-leány, Julia szerelme nélkül, nővére: Hilda Tybaldi gyűlöletével.

Most a frissítőket a lakájokkal felszolgáló komornyik Magorynak halk szóval jelentett valamit, mire az fölkel és az első termen át, feltűnést nem kelte, távozott.

Gróf Keresztessy miniszterelnök, látva őt távozni, magához intette gróf Asszonyfayt, ki a közelben ülő Szentágotay és Dalmosy grófnók (egyik a kir. főudvarmester, a másik a kir. főpohárnok neje) körül kellemeteskedett, hogy szólítsa hozzá a másik szalonból gróf Bodaszékyt, a kedves cousint és mikor ez meg-jelent, így szólt hozzá:

— Miklós Magoryt hívatta. Most tehát a némethunniai ügy és karádi főispánság tárgyalására került a sor.

— Én a karádi kinevezés dolgában egészen homlezes vagyok. Bár Várhelyi Felicie is, ki hozzá Miklósnak is sürgönyözött, kérte pártfogásomat Niki érdekében...

— Ismét irogat, sürgönyöz férjemnek? — kérdezte pillanatnyi felhevüléssel gróf Keresztessy. — És most Vojnovszky kinevezése mellett! Ez utóbbi annyit jelent, hogy Magory ellen. Mert mi neki Vojnovszky? De Magorynak, chauvinizmusa miatt, nyílt ellensége... Eh, mit: Felicie befolyásának nem szabad érvényesülnie!

— Hiszen már nincs okod a féltékenységre, édes Jomui, — jegyezte meg bizalmasodva a cousin — talán nem is volt.

— Én, féltékeny? Neveléses! — fakadt ki a grófné pillanatra fölhevülve. — De Felicie folytonos apró agresszivitásai sértik önértetemet.

— És Magory Béla — kérdezte a gróf, más személyre akarván irányítani a társalgást, — nem tett rád kedvezőtlen benyomást?

— Nem! Hogy is mondjam: kellemesen csalódtam benne, — válaszolt a miniszterelnök nyugodtan. — De jegyezte meg magadnak, édes Lajos, én nem egyeneket pártfogok, hanem elveket képviselek.

Gróf Bodaszéky ajkára harapott, hogy mosolyát palástolja, de aztán komolyan így beszélt:

— Itt is, mint eddig már sok kérdésben, a pro és kontra szavazatok előrelátható egyenlősége mellett, valószínűleg Miklós elnöki szava fog dönteni. Mit mondjak neki?

A méltóságos szavú, vontatott hangú válasz ez volt:

— Mondd, kérek, Miklósnak, hogy, a Magory kinevezésére nézve: «ha mindnyájan egyet-értünk: én nem ellenzem azt.»

— Hogy magyarázza a kormány feje ezt az orakulumot? «Ego non contradico», vagy a tör-ténelmi nevezetes vesszővel: «Ego non, contra-dico?»

— A hogy akarja: így vagy amúgy! Ő már érteni fog. — válaszolt hideg közönyt színlelve a miniszterelnök. — Végre egy főispáni kinevezés nem állami érdek.

— A nemzeti politika nem állami érdek! — mondta magában Bodaszéky gróf, egy oppor-tunista államférfi iróniájával és átment a miniszterelnökhez.

Gróf Ladáryné Jolánta bárónőhöz fordult: — Magory Bélát, mint Asszonyfay mondja, a miniszterelnök magához kérte.

— És mit jelent ez? — kérdezte a bárónő egykedvűen.

— Azt jelenti, hogy a karádi főispán vala-hára lemondott és most helyének betöltéséről van szó. Gyözni fogunk. Keresztessy félig-meddig biztatott is.

— Hát erről beszéltél ve? A játékony sors-játékunkról még eddig talán nem is esett szó. Ez volt a játékony ügy, a melyben az utóbbi időben Dórával levelezte? És hozzá: még en-gem is felecsaltál ide... Pedig kár, mert most még erősebben zártátok el előttem az ajtót.

Koller utóai felvétele.
BÁRÓ HARKÁNYI JÁNOS, AZ ÚJ KERESKEDELMI
MINISZTER.

— Te akaratlanul elárultad érzelmedet Magory iránt. De a mint igaz, hogy te nem voltál ebbe a kis cselszövénybe beavatva: úgy ő sem tud, gyanít róla semmit. És végre most még csak a karádmegyei főispánságról lehet szó és ebben minden igaz nemzeti érzésű nő, kit sorsa ahhoz a nemzetiségi izgatóktól társadalmilag felültl viedéhek köt, a főispáni székere bátran és nyíltan pártfogolhat egy olyan férfit, mint a minőnek most Magory bizonyult. Aztán mindenki tudja, hogy férjem a vármegyében a báró Hellmuth főispán elleni hazafias agitáció vezére.

Nemsokára gróf Keresztessy a theára maradó báró Solyomházy, Zerényváry, Lászlóffy miniszterekkel és Magoryval a társasághoz érkeztek. (Gróf Drugeth kereskedelmi miniszter visszaszökött a kaszinóba.) A karádmegyei kérdésben gróf Keresztessy, a beteg Gál igazság-ügyminiszter véleménye alapján is, elnöki szavával Lászlóffy, Salgó és Petrovics miniszterek által támogatott ama javaslata mellett döntött, mely szerint a némethunniai főispánt hoznák javaslatba, eddigi hatáskörének megtartása mellett, a Karádmegye (melynek területén Német-hunnia város is fekszik) főispáni székere való legfelsőbb kinevezésre. És e döntést azzal okolta meg, hogy Magorynak sikerült néhány nap alatt öntudata, erélyes, bár kissé túlerőszakos föl-lépésével, a kormány politikája ellen áskálódó elemeket a törvény korlátai közt megfélemlíteni. Báró Solyomházy, gróf Zerényváry és gróf Drugeth, kik gróf Vojnovszkyt forceirozták, csakhogy Magory kinevezése meghiusuljon, eleinte bosszankodtak, de aztán megnyugodtak ezen, gróf Zerényváry a latere miniszter szerint: «Nemzeti érdekekből, meglehet, fontos, de magasabb politikai szempontokból mégis csak alárendelt kérdés illeten elintézésében.»

Gróf Keresztessy miniszterelnök pedig így okoskodott magában:

— A belügyminiszter e kinevezési ügyből tárczakérdést csinálhat, s ezért — már (és főleg!) Jomui megnyugtatására is — Lászlóffyék felé kell hajlanom. Az osztrák kormánnyal ez idő szerint folytatott tárgyalások pedig megakaszthatná egy kabinetváltság, mely a pártban, sőt, mondhatni az egész házban népszerű belügyminiszter visszalépését követhetné...

Várhelyi Felicie sürgönye és naiv «serelmi felirat»-a épp jókor érkezett és így most Jomui beavatkozása, mely pedig, megvalom, gyakran irányt szokott adni, nem okozott zavart...

Ah, már unom Felicie nyilvános szereplését, összes pártfogoltjaival együtt! Azok a napsugaras és holdfényű idillek végtelen sok árnyékot, unalmas zaklatást hagytak maguk után...

Gróf Keresztessy Niki gróf előtt sajnálatát fejezte ki, hogy kinevezése épen nem személyi, hanem tisztán «kicsinyes» (így mondta) politikai okokból nem volt keresztülvihető. Diplomata ösztintessel fiasztromot nyújtott neki — nem létező sebére.

Gróf Vojnovszky monokliját szemébe vágva, blazirt nyugodtsággal így szólt:

— Hellmuth Stéfi bácsival szemben nem ellenkezhettem. De most örülök, hogy kiestem az általam épen nem óhajtott kellemetlen kombinációból.

Gróf Zerényváry ironikusan mosolyogva, gróf Keresztessy felé fordult:

— Egy huszáruniformis reuszált a frakkal szemben, mint — rendesen.

— A közös vámerterkezetel mímusa gyözött, — válaszolt a miniszterelnök odavetve, mintha semmi része sem volna az egészben, de azért gróf Ladáryné hálás kézszeritását méltóságtejes szívességgel fogadta.

Jolánta bárónót a két herceg és a secundo-genitúra grófjai vettek körül, élő sorfalat képezve közte és Magory közt. A szép hölgy nem kérdezte, hogy ki lett a győztes.

Magory, gróf Bodaszéky figyelemztetésére, mint új főispánjelölt bemutatva magát a miniszterelnöknek, kihez Lászlóffy a diadal sugárzó arcával így szólt:

— A huszárkard helyett egy második főispáni kormánybotot kap.

A miniszterelnök vidáman, de nem épen a megelégedés hangulatában, (mert hiszen ő nem Magory mellett, hanem Felicie grófnó ellen foglalt állást) ezt felelte magyar nyelven:

— Gratulálok a — kormánynak a vas-bothoz!

Magory mélyen meghajította magát, s aztán a szalon túlsó oldalára tekintett Jolánta bárónőre, ki egész közönyösnek látszó arccal társalgott a kis Oldofredi herceggel.

Fehér hattyú, fekete hattyú.

Gróf Zerényváry a ház úrnőjének nyújtotta karját, a házigazda herceg Oldofredinének, gróf Bodaszéky a kis főudvarmester nejének. Mindenki kereste párját a vacsorához. Dóra grófnó már előzetesen odaszólt Cserhalmy Pista grófnak, ki Magoryt, a nélkül, hogy megakadályozhatta volna, kezénél fogta és mintha csak egy francia négyes figurájáról volna szó, ketté szakította a Jolánta bárónót körülvevő láncot.

— Az a kintitetés, hogy magát, Jolánta bárónó, vacsorához vezesse: Karádmegye leendő főispánját illeti meg, ki, bár ma kivételesen a csodamadaras csakót tette fel és a császári zsinórzatú uniformist visel, zászlajára mégis a maga lelkes karádi honleányi mottóját írta. Nos, nincs igazam?

Jolánta bárónó büszkén emelte föl fejét és válasz helyett komoly feddő tekintetet vetett gróf Cserhalmyra.

Magory bosszankodott, hogy a híres jockey-király őt, mint egy szabadban idomított telivért, vezette elő. Annál inkább fellázadt benne a náktól annyira elkényeztetett lovag hiúsága a szótalan, rideg visszautasításra; pedig már előre el lehetett rá készülnie. Mélyen fellobbant indulata egész lángjával szemébe tekintett a gögös, szép leánynak és karját nyujtva, szilárd, de az érzelmetlön kissé elfogódott hangon mondta:

— Engedje meg, bárónó, hogy az asztalhoz vezesselem!

Magory határozott föllépése, minden bóktól ment egyszerű szavai, oly hatással voltak Jolánta bárónőre, hogy pillanatnyi habozás után, elfogadta karját.

— A hetumoger főispán és a szittya bárónó, — jegyezte meg Niki gróf, a karját kelleve-kelletlenül elfogadta Ilona grófnó, ama bizonyos kedves-kiálthatatlan hangon.

De Ilona grófnó ignorálja fecsegését, e szakkal fordult Magoryhoz:

— Foglaljuk el itt ezt a kisebb asztalt Dórákkal. Épp hat személyre való.

Mig az asztal körül elrendezgettek, Jolánta bárónó és Dóra grófnó összesutak:

— Hiába zúgolódd, édes Jolántám, másképp nem kerültek volna össze. Minek árultad el magadat oly élénken Erdőfalun, midőn a minap Sándor Magorynak párbaiban való koholt súlyos megbébsülését beszélte nekünk.

— Szívemből sajnáltam, — válaszolt Jolánta bárónó zavarban. Pir futotta el arcát. Tésay szeretetreméltó figyelemztetésére a három hölgy is elfoglalta helyét.

Dóra, miután leült — látva, hogy itt segítségére van szükség — odafordult Magoryhoz:

(Folytatása következik.)

1. UJHELYI TANYA. — 2. A SZENT JÁNOS-TÉR. — 3. A KOSSUTH-UTCAZÁRNYÓK MARADVÁNYAI. — 4. ÖSSZEDÜLT HÁZ A SZÉCHENYI-UTCAZÁRNYÓK MELLETT.

A FÖTÉR ÉS A SZÉCHENYI-UTCAZÁRNYÓK 70 CENTIMÉTER MAGAS ÁRRAL BORÍVA.

AZ ÁRVIZ PUSZTÍTÁSAI TISZAUJLAKON.

1. A LESZAKADT AKNA-SZLATINAI HÍD. (Benedek Samu fölvétele.) — 2. A SZLATINAI ÚT A FÜRÉSZTELEPNÉL, 300 MÉTERNYIRE A TISZÁTÓL. — 3. A KÜKÜLLŐ VIZE ÁTTÖRI A TÖLTÉST. — 4. AZ IZA ÁLTAL ELÖNTÖTT BANDZSALGÓ-ÚT. (A 2. és 4. sz. kép dr. Tamás amatőr-fölvétele.) — 5. A MALOM-UTCAZÁRNYÓK MELLETT AZ INTERNÁTUSSAL. — 6. AZ ÚJ-UTCAZÁRNYÓK MELLETT. — 7. A KÜKÜLLŐ-UTCAZÁRNYÓK MELLETT. — 8. A KISS ERNŐ-UTCAZÁRNYÓK MELLETT. (A 3., 5., 7. és 8. sz. képek Erzsébetvárosban készültek; Csiky Lajos fölvételei.)

AZ ÁRVIZ PUSZTÍTÁSAI MÁRAMAROSBAN ÉS ERDÉLYBEN.

A NÉMET CSÁSZÁR NYARALÓHELYE.

Cassel-Wilhelmshöhe.

A császári jubileum lázában él ma Németország és minden városa igyekszik tőle telhetően kivenni a maga részét az ünneplésből. Megragadnak minden — még oly csekély alkalmat — hogyne ünneplésnek háttérül Vilmos császár kedvenc nyaralóhelye, Cassel-Wilhelmshöhe, a hol áhitattal emlékszik meg minden agg és minden gyermek arról a nagy perczről, a mikor szemtől szemben láthatta, sőt talán beszélhetett is a «mi császárnkkal» vagy «a mi császárnénkkal». Mert hiszen ennek a városnak — a melyben szinte polgárius fesztelenséggel jár-kél a császári család — megadatott az a kiváltság, hogy elsárgult fölások bizonyítására szerint épen kerek ezer évvel ezelőtt, 913-ban kezdte meg építését I. Konrád király.

Akkor még Chassala volt a neve és valószínűleg frank királyok székhelye lehetett. Később a «Curtis Chassala»-t II. Henrik császár Kunigunda királynőnek ajándékozta, illetve elcserelelte Kaufungen kolostoráért. Több kézen ment keresztül, a míg a thüringiai ház kihalása után IV. Lajos őgróf és magyarországi Szent Erzsébet egyik unokája, I. Henrik, a hesseni hercegség fővárosává tette. Eszerint Vilmos császár mostani, kedves Wilhelmshöhejének ködös multjában egy szemernyi magyar vonatkozás is akad. Sőt Casselben máig is fennáll az a kórház, melyet a saját neve alatt Szt. Erzsébet alapított. Az épület egyik sarkán máig is ott emelkedik Szt. Erzsébetnek kőbe vésett, a XV. századból eredő szobra.

A hesseni őgrófok, valamint a reformáció nagy pártfogójának, Nagylelkű Fülöpnek, négy fia alapította a Hessian-Casseli ház oldalait, melyeknek leszármazottjai nagy szeretettel fejlesztették ezt a várost és vidékét. Azóta nagyot is haladt, szépült és terjedt. Pedig tarka sorban sok ellenség kereste fel Cassel erődítményeit, a melyeknek még meglevő romjai sokat regélhetnek a hét éves háború és a francziák ostromának rémségeiről. Mert hiszen Cassel egyik városrésze, az úgynevezett «Új-Város» egyenesen a Francziaországból elűzött hugenották menedékének épült, 1688-ban.

1803-ban IX. Vilmos, az akkori őgróf választófejedelmi rangot nyert, de az uralkodó

családot csakhamar, 1806-ban elűzte világhódító I. Napoleon. Ekkor Cassel lett az úgynevezett westfáliai királyság székhelye, uralkodója pedig Napoleon pászor fivére, Jerome. A mikor aztán Napoleon uralma megdőlt, Vilmos választófejedelem visszatért és az ő uralmát, valamint országának fennállását Poroszország döntötte meg, 1866-ban. Azóta Poroszország fennhatósága alá tartozik Cassel és ez a virágzó, lüktető élettel tele város hatalmas gyarapodott, valóságos nagyvárossá lett ezen idő alatt. A Fulda partján ugyan akadnak még a régi, patriarchális időből eredő, festői épületek, de helyebb már csupa komfort és modernség található. Vannak azonfelül érdekes múzeumai, beseles képtárai, könyvtárai, hatalmas gyárjai, iskolái és törvényhatósági épületei.

Bámulatos továbbá, mily széppé tudták az idők folyamán az alapjában kopár környékét varázsolni. Mindenfélé, a merre a szem ellát, dús erdők terjednek, üde pázsit és festői szépségű tájképek örvendeztetik meg a természet rajongóit. Cassel környéke gyönyörű és a legszébb pontok közé tagadhatatlanul a várostól mintegy félórai távolságban levő Wilhelmshöhe sorolható. Szinte bele temetkezik a buja erdőbe, büszke kastélyai és régi várai mintha el akarnának rejtőzni a csodáló szemek előtt és az erdőnek ebben a nagy esődjében úgy érzi, a ki itt jár, mintha rengeteg távolság választaná el a zajos, városi nagyvilágtól. Nagyon jól van megválasztva a németek császáriának ez a pihenője.

Hatalmas park ez tulajdonképen, de ennek keretében elhelyezték mind azt a szépet, a mi egy ilyen keretben az izlés és stílus törvényei alapján helyet találhat. A fák koronái fölött is messzire kiviláglik az óriás vízesés, a mit — természetesen mesterséges úton — a hegy tezejéről, tehát a tenger színe fölött mintegy 600 méternyi — levezetnek a völgybe. Fehéren kavargó, bugyborékol a hatalmas víztömeg a fák zöld árnyékában és a hegy tetejére is felvezet a villamos vasút. És a legtetjében ott emelkedik Hercules szobra, melynek méreteit illetőleg a legjobb tájékozás az, hogy magában a buzogányában hét ember elfér.

A kastély maga, a melyben a császári család oly nagy előszeretettel időzik, szintén nagy történelmi multtal bír. A XII-ik században épült kolostornak, a míg 1527-ben világi tulajdonná

nem lett. Híres vízműveit 1606-ban kezdték építeni és Napoleon Jerome, westfáliai király «Napoleonshöhe» névre keresztelte. Az ő bukásával a kastély is visszanyerte a «Wilhelmshöhe» nevet. 1870 márczius 19-iktől kezdve 1871-ig a kastély első emelete a fogoly III. Napoleon tartózkodási helye volt, tehát a Napoleonok családi történetében egy külön fejezet illeti meg.

Belső berendezése teljesen méltó ama magas vendégekhez, a kik falai között mindenkor megfordultak és máig is megfordulnak. A nagy mesterek legjava képeikkel vannak itt képviselve és melléjük a német és külföldi iparművészet remekei sorakoznak. Valamint a néhány száz lépésnyire fekvő Löwenburgban is, mely a XVIII-ik század lovagvársinak valóságos mintája. Épületei egy darab multat képviselnek, falai között pedig megtaláljuk mindazt, a mi a műgyűjtőt és laikust egyaránt érdekelheti. A fegyvertárat — Berlin és Dreza gyűjteményeit kivéve — a legbecesebbek közé sorolják Németországban. A lakószobák hű képét adják az akkori kor izlésének és a bennük felhalmozott gobelinek és gyöngyhímzéssel borított falak hangos csodálatot csalnak még a világiáró angolok ajkára is. Kápolnájában I. Vilmos választófejedelem koporsóját őrzik, a még korábbi ősök egész sorjával egyetemben.

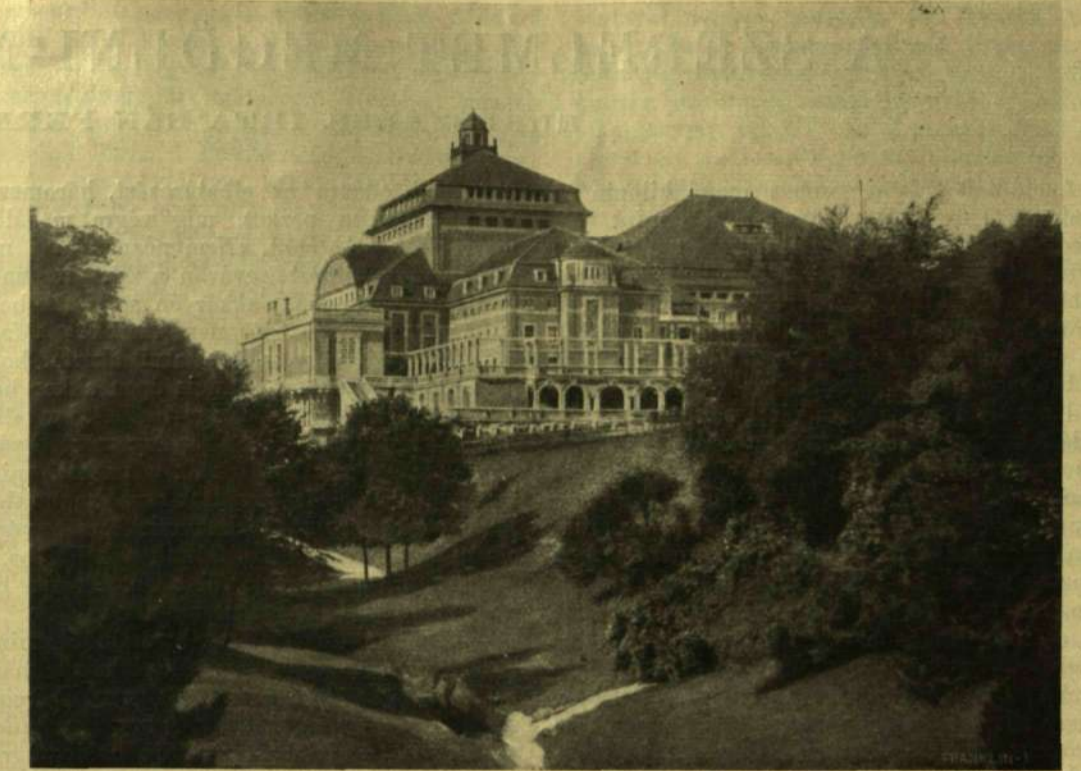
E kastélyok mindenikéből pompás kilátás nyílik úgy a körülötte hihetetlenül búján tenyésző erdőre, valamint a híres vízművekre, melyeknek legtöbbet emlegetett gyöngye a kastélyal szemben 13 sugárban, 50 méternél magasabbra felszökő kút. Valamint a 14 ívvel, teljesen az Ó-római vízvezeték módjára megépített «Aquadukt», melyből 30 méter mélyre dübörög alá egy vízesés.

Festői facsoportok, kékvizű tavak és bársonyos pázsittal pompázó tisztások váltakoznak mindenfelé a Wilhelmshöhe parkjában. Üveg-házaira büszke koronás gazdájuk és megtaláljuk bennük a legtrikább növények szépen fejlett példányait. Ugyanez áll a császári istállókra is, a melyek egy külön fejezetet adják az itteni látóvalóknak. Nemkülönben az erdő közepén elterülő «rózsasziget». Ezek a német császár nyaralójának szépségei, melyek között csaknem mindenki izlésének megfelelő akad. És ezért olyan nagyon büszkék a casseliek az ő Wilhelmshöhejükre.

Sárosi Bella.

A CASSELI VÁROSHÁZA.

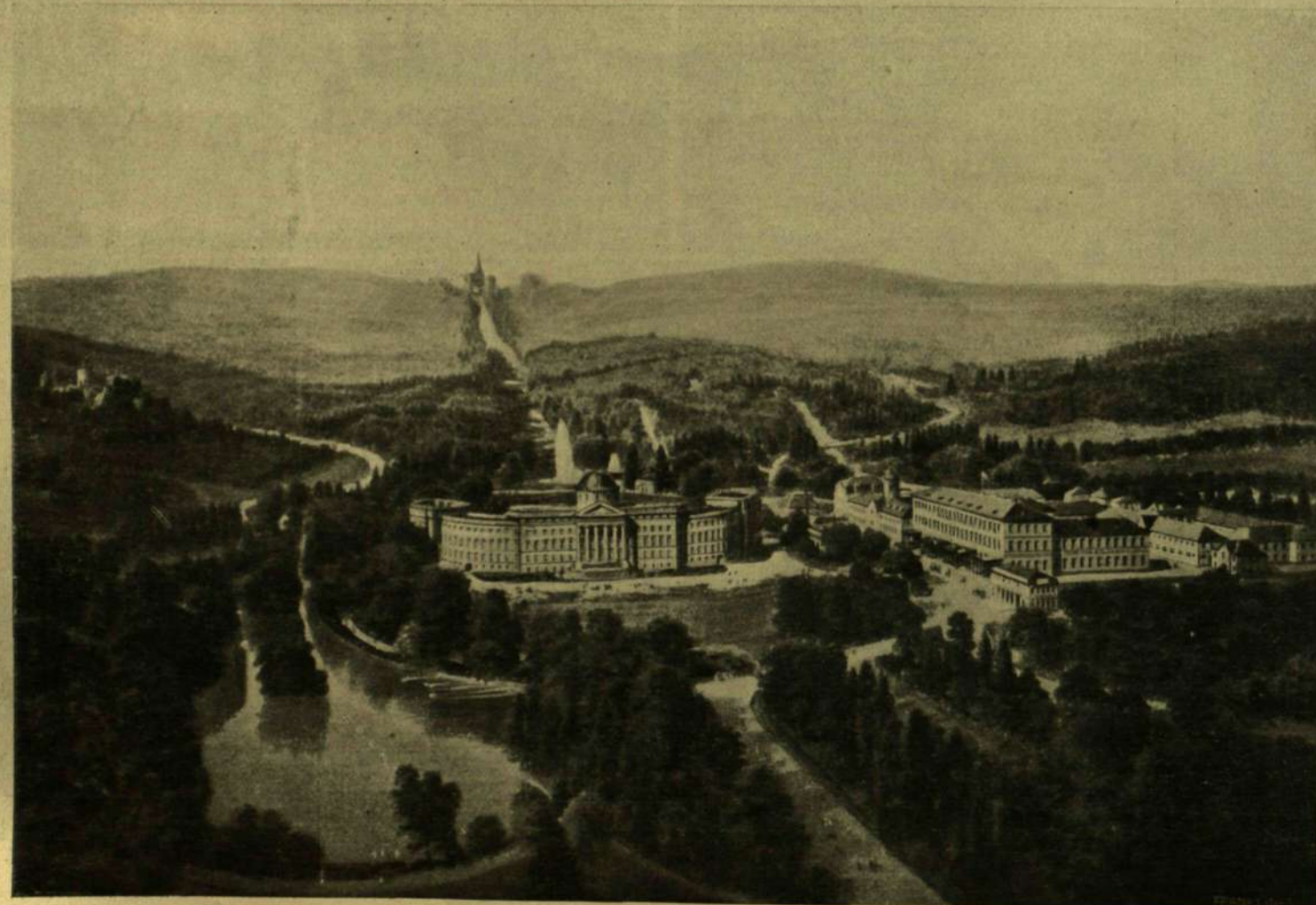
A KIRÁLYI SZÍNHÁZ.

A NARANSHÁZAK.

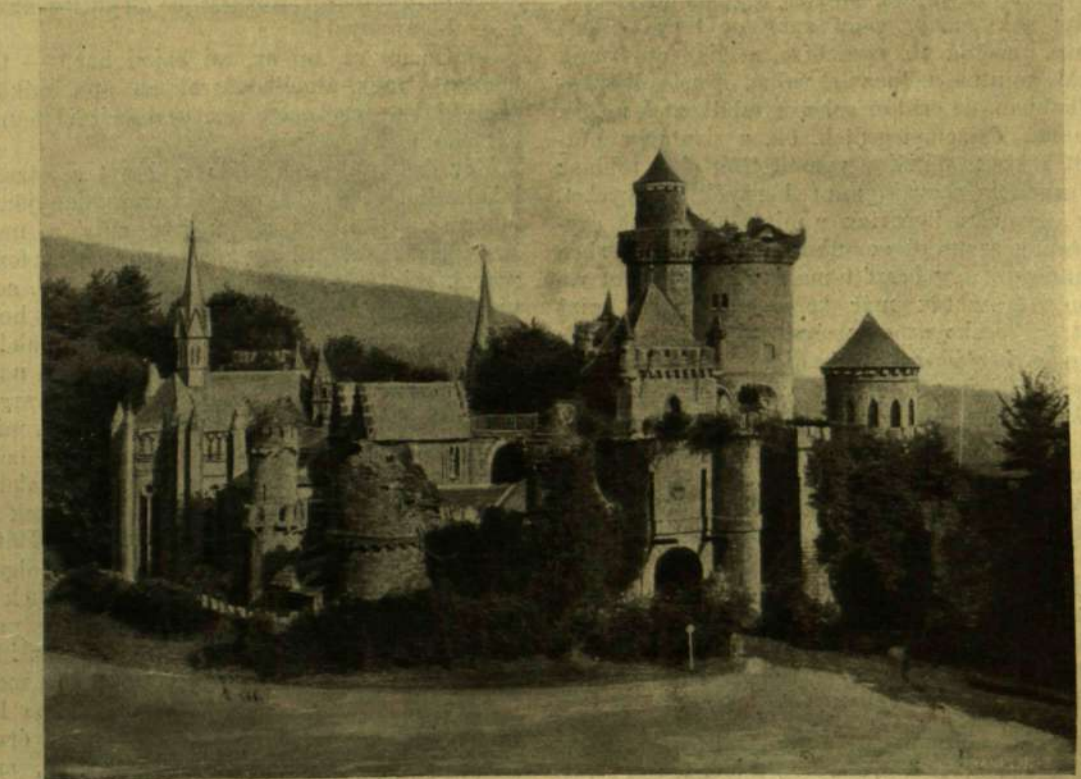
A HERKULES-SZOBOR A VÍZESÉSSEL.

WILHELMSHÖHE LÁTKÉPE.

AZ ÚJ VÍZ-ÉS.

A LÖWENBURG.

WILHELMSHÖHE, CASSEL MELLETT, A NÉMET CSÁSZÁR NYARALÓHELYE.

A SZERELMET MEGÖLNI NEM LEHET.

ELBESZÉLÉS. IRTA BÁN FERENCZ.

Az időtájt valami gonosz manó kilopta az emberek szívét. Úgy jártak-keltek, mint vassineken a lokomotív. Kiméricskelt életükben a hasznosság uralkodott és mindent kikorbácsoltak testükből, a mi észre hasonló. Öröm? gyönyörűség? Kiábrándultak ezekből és úgy tekintettek rájuk, mint bajszos férfi a bronzba öntött gyerekcipőjére. Legrosszabbul azonban a szerelem járt; sok mindent kitálatlak elpusztítására, mert tudták, hogy egykönnyen végezni nem lehetne vele, de sok generációnak vajudása után eljutottak végre ama „fejlődésig”, hogy a szerelmet magunk-csalásnak tekintették és ha valaki netán szóba hozta, mindenki készen állt a leintő válaszal: ugyan kérem, utána a kiábrándulás és a csömör jön, mi övjk magunkat tőle és cserébe kapjuk a gazdagságot és az egyenletes életet! Néhány tudós azt ígérte akkoriban, hogy rövid időn belül megoldja a homunculus problémáját. Oh, erre igen vágytak; ha megvalósul, pusztá mechanika lesz az élet, csupa elrendeztettség, a váratlanság, a meglepetés meghal és mi egyszerűen diadalmaskodik akkor az Egyenlőség, ez a csudálatos eszme. Egyforma lesz mindenki és már a csecsemő láthatja aggastyánokri énjét. Ilyen idők jártak és az emberek, a kik akkoron éltek, olyanok voltak, mint ruhába bújtatott lézdarabok. Arczuk száraz, fejük szögletes, szemük szintelen, ajkuk összeharapott és egész lényük mogorva, komor, mint tudós mostanában, a ki számokkal társalog egy életen át. Amde nem csunynak, hanem az evolució csúcsára jutottaknak vélték magukat. Történt egy napon ezután, hogy összetalálkozott egy legény, meg egy leány. A ki közelükbe került, valami nevelésűs ellágyulást érzett, a minőt az akkori kisdédek, ha anyjuk ölbe vette őket néha. Arczuk piros volt, szemük színes, ragyogó és ajkukon — oh, mi szörnyűség — mosoly virágozott. Az iskolában csúfolódtak rájuk, szülőiket megrótták, a miért ilyen nevelésűs a gyermekeik, szülőik viszont mindenképen azon igyekeztek, hogy gyermekeik valamimód hasonlók legyenek a többiekhez. A szemszintelenítő, az arczhalványító ugyan nem fogott szépségükön, de őt ezért sokat szenvedtek. A folytonos bántalmazás miatt is, de még inkább azért, mert olyan titokzatos vágy nyugtalanította őket, a mit nem tudott megérteni senki, a mit hiába is értett volna bárki, mert elmondani se tudták volna.

Mi volt ez a titokzatos nyugtalanító? Akkor kezdtek sejteni, a mikor először találkoztak. Olyan megnyugvást éreztek egymás közelében, mint a ki megy, meg, azt sem tudja miért, hova, meddig, de egyszerre mégis úgy tűnik neki, mintha czelhoz ért volna. Nem volt szándékukban, de ezután sokszor találkoztak mégis. Lassan összeleledtek, ők, a sivatagba hullott rózsák, s hiába pusztították el a többiek a szerelem szavait, mint hernyók a rügyeket, ők egymásra ismertek, a mint elbeszéltek egymásnak szomorú sorsukat és hallgatás közben mindegyik így beszélt magával: ez történt velem is! Azután már keresték egymást, mint két gyökcska az ellenséges sziklák rengetegében és későbbben fáztak, dideregtek, mint nap-sugár a jégmezőkön, ha nem találkoztak. Vágytak egymás után, pedig ugyan bolond semmi-csög volt, a mi közöttük történt. Megfogták, azután ijedten elengedték egymás kezét, de következő pillanatban, mint bokornak ágai, ha megszűnik fűjni a szél, megint összehajoltak és néztek egymás szemét. Beszélni se igen tudtak, nyelvük folyton szívükbe botlott és ilyenkor ha együtt voltak, jó volt ugyan egymás mellett, de mégis, mégis kevés volt mindez; valami hiányzott még.

Egy nap a parkban sétáltak és hallgatták az éneklő madarakat, a miket kalitkákban fölagatták a fákra. Megálltak az egyik előtt és bekukcskáltak a kicsiny résen. Ezenközben olyan közel került az arczuk, hogy ijedten visszakapták fejüket, de boldogságuk nagyobb volt ijedelmiüknél és szégyenkezésükben, min-

dig odébb odává az elhatározást, háromszor körülsétálták a parkot, míg végre megállni mertek a kalitka előtt. «Nem néztek meg, mit csinálnak?» kérdezte gyáván a fiú. «Ne-em!» volt a lány válasza. «Akkor én se nézek be!» «Mert nem mer!» «En nem merek?» «Maga nem mer!» A lány megmutatni akarta, hogy ő azért se gyáva és a fiú is épen akkor hajlott a kalitka szájára felé. Így történt, így találkoztak az ajkuk; mint két reményvesztett vándor. Még sokszor körüljárták a parkot, mind kevesebb dévajkodást szántak arra, hogy rábírák egymást a kalitkába kukucsaklásra és végül egyáltalában nem kukucsakáltak a kalitkába.

Másnap apját kereste föl a fiú. Az apa haragos volt és épen ezeket mondta:

— Úgy látom, egészen megbolondultál; mindössze három hónapja nem láttalak és te máris a viszontlátás gyönyöreiről jajgatsz. Micsoda számár ellágyulás! De ez még hajgán, hanem minek szavalsz el annyit örök boldogságról, szentséges, ismeretlen érzésről. Egyáltalában nem tudom, miket gondoltál azonközben, hogy ezeket kinyögted, de hogy a szavaidból semmit sem értek, az bizonyos.

A fiú hebegött, még inkább zavarba jött, elvörösödött és mint szörnyű terhet emelt embernek, olyan nehezen csúszott ajkára a szó:

— Nem tudom megmagyarázni, a mit érzek. Érzem, egész bizonyosan érzem, de nem ismerem a helyes szót. Mi az, mi lehet az? Itt, bennem máglyalánggal ég és mire kimondani akarom, nincsen, kialudt a fény! Mi lehet? . . . Juji! Megvan! . . . Imádom! Imádom! Imádom!

— I-má-dod? I-má-dod, mondd?

— Imádom! Imádom! Imádom!

— Imádod? Mi ez? Úgy rémlik, gyermekkoromban úkapám beszélt mosolyogva egy bohókás korról. Akkor közkeletű volt e szó: imádom! Imádom! Haha!

— Imádom! Imádom! Imádom!

— Ugyan, mit fizetnek érte, hogy ilyen macakus ismételted.

Pillanatnyi szünet következett; az apa töprengve járt föl-alá, a fiú arczán boldogságrózsák nyiltak, szemében világóelő öröm fénylett és ajka hangtalanul mozgott, mintha ismételtetne valamit; talán egy szót.

— Nem tudom, mit akarhatsz, de úgy sejttem, mintha nő lenne szóban!

— Nem nő, — leány! — kiáltott indulatosan a fiú.

— Legyen! Mindegy! Hát ez elég egyszerű. Törvényeink megadják erre a módot. Három hónapra gazdasági közösségbe léphetsz azzal a — l-leánnyal!

— De mi ez, mi ez, mi bajod hát? — tiltakozott nagy álmétkodással az apa, miközben hiába igyekezett megszabadulni fiának hálaadó kezesökjaitól.

Egy óra múltán kihozta a lányt a községi lakóházából és együtt mentek a lány anyjának lakására. Útközben a fiú kimondta a nagy szót: Imádlak! A lány megborzongott, e forró szavak mint tündérek simogatták az állát, nem tudott szólni, de egész lénye epedett, hogy még egyszer hallja e bűvös szót: Imádlak!

Az anya, miután csudálkozott az ifjak nagy lázongása miatt, de miután hiába beszélt arról, hogy a nőt szentebb hivatások is várják, mint egy férfi oldala mellett élni, megadta beleegyezését és mikor leánya e miatt nyakába borult, csudálkozva mondta: ugyan, minek ez a nagy hühó azért a három hónapért! Hátra volt még az orvos bizonyítványa, a polgármester engedélye és ezután beköltözhetek a házas emberek intézetébe. Az esemény nem vert fel nagy port, bár szókatlan volt az időtájt, hanem valami különös érzés mégis megragadt mindenki, a ki szemtől-szembe került a gyönyörű párral. Ez a különös érzés meglágyította arczuknak merev vonalait, szemükben életet lopott, de kinevettek magukat érte és azt hitték, hogy ezzel sarkóvet is tettek a szívükben lapkodott érzésnek fölébe.

A három hónapra, a mit még az anya-

könyvvezető is elismételt előttük, nem vetettek ügyet a boldog házások. Talán nem is hallották, vagy ha hallották, nem értékék hát, a mint a pacirta sem érti meg a parasztkölyök kiáltását, a mint követ hajít feléje. Amde a három hónap csakhamar, mint félelmetes úr állott kettejük közé. Édes, önfeléd boldogságukból hivatalos levél ráta fel őket. Másnap a polgármester elmondotta nekik, hogy a törvény értelmében gazdasági együttélésüknek a mai naptól vége, ha tetszik új valakit keresnek maguknak, de sokkal jobban tennék, ha mindörökké lemondának az éjfa bohóságokról. Ők ketten dermedten állottak és nem tudták megérteni, hogy mit akarnak velük, ámde megértették másnap, a mikor városi szolgák erőszakkal elszakították őket egymástól. Szörnyű volt. Letérdeltek, úgy könyörögtek, de a szolgák nem ismerték, mi a szánalom. Elszakadtak és távozóban úgy néztek egymásra vissza, mint két falevél, a miket szétszór a vihar.

A polgármester haját tépte kétségbeesésében következő nap. Ilyen még nem fordult elő! Példátlan eset, hogy valaki újra gazdasági közösségben akarjon élni azzal, a kivel három hónapig már amugy is együtt élt! Dühében öklével csapdosta a fiatalok esdeklő irását, a mit nem tudott másként hívni, így csupán, kérvény. Mit tegyek? Mit tegyek? töprengt. Végre fölillant agyában a megoldás: összehívatta a városi tanácsot. Egyhanguan elvetették a kérvényt, sőt az egyik tanácsos kijelentése után határozatba vették, hogy a fiú más asszonyt válasszon, a nő pedig más férfit. Az indítványozó tanácsos új határozati javaslatát következő módon indokolta meg: A szörnyű elkörosulás jeleit mutatja ez a két fiatal. Ha riasztó példát statuálni elmulasztunk, még követők akadhatnak, az pedig végveszedelem, mert veszélyeztetné államiségünk talpkövét, a józanágot.

Igy határoztak, ámde a határozat végrehajtásából nem lett semmi, mert a fiú is, a leány is öngyilkos lett. Hallatlan eset! Öngyilkosság emberemlékezet óta nem esett és pláne ilyen nevelésűs okból. A főlháborodás öríási lett városszerte és a tekintélyes polgárok bályosan követelték, hogy a megvetés jelül ama balgákat a temető szélén, gödörbe vessék. Az iménti tanácsos akadályozta meg ennek végrehajtását, kifejtette, hogy a dolgot így még föltűnőbbé tennék, sokat beszélne a róla, a mi pedig kész veszedelem, mert ókori írásköböl úgy tudja, hogy a szerelem ragályos betegség.

Amde a böles óvatosságok haszontalanok maradtak. Maguk a tanácsos urak is sokat beszéltek róla, mert életükben ilyesmi még nem történt, a tanítók viszont azzal rémitgették diákjaikat, hogy szörnyű dolog a szerelem, ime öngyilkosságba visz, a polgárok ha találkoztak azt kérdezték egymástól: elmegy-e a temetésre? Egyszóval mindenféle és mindenki az ifjú leányról és a legényről beszélt. Szerelmüket nevelésűsnek tartották ugyan, de soha még nem beszéltek annyi sokat a szerelemről, mint akkoriban. Így történt, hogy a temetésen rengeteg ember gyült össze.

A hamvasztás gyorsan megtörtént. Egyetlen jajszó, egyetlen könyesepp nélkül esett a czerimónia. Utána az emberek egykedvűen mentek haza és mintha azt mondogatták volna maguknak: no ez is megese! Ama bizonyos tanácsos is megvidámodott, mert mégis tartott attól, hátha a temetés bizonyos gyermekes gondolatokat ébreszt az emberekben és örvendő bandukoltak mind az akkori társadalomnak oszlopai és úgy érezték, most alapos sarkóvet tettek a szerelemre.

Éjjel azonban, miközben az emberek álmodtak, fölébredtek a megfójtott érzések és gondolatok és akkoron mindenki gyönyörűt álmodott édes érzésekről, világokkal föléró boldogságról. Talán a megölt szerelmeseknek hamvait szívták magukba és ezek ültették el bennük a lágság, a szerelem érzéseit.

Igy esett és néhány év múltán gyásznap lett a boldogtalan szerelmesek halálának napja.

A KASSAI MÚZEUM.

Kassának multjához méltó múzeuma van. A régi magyar művészet e gőcpontjánál, Rákóczi e nemes patinájú hajdani székvarosánál nincs artizstikusabb város Magyarországon. A város művész benyomásának fötényezője a gotika merész szárnyulással égnek törő dóm s mellette a magyar esücsives építészet leg-szellemesebb ötlete, a Szent Mihály-kápolna. Szemben a dómnal áll Henszlmann Imrénék márványain jelölt szülőháza. Ilyen helyen csak műtörténészek lehet születni. A dóm és a Mihály-kápolnán kívül nem sok a esücsives építészeti emléke Kassának. Egy-két templomszentély, kapuzat, részben az Urban-torony, ennyi az egész. A főutezán, a dóm előtt kettős diszorlat álló házak nagy része barokk stílű. A barokk stíl a konstrukció merészségében, a fény- és árnyhatások keresésében, a disztimények gazdagságában rokon a gotikával; ezért harmonikus kerete a főuteza a dómnak, ezért áll jól a dóm tornyának az 1585. tűzvesz után készített barokk bádósgüveg. A főuteza nyugtalanul pompázó barokk palotának sorában egy-egy empire-épület szolgál pibentető pontul; s teszi nyugodtabbá és szélesebbé az utcasor építészeti ritmusát. Az u. n. «úri kaszinó» háza, fönt a törvényszék mellett egyike a legszebb s legtisztább empire-stíli épületeknek hazánkban.

Egyéb művészeti emlékekből is a régi magyar művészet természetét jól mondhatja sajátjának Kassa. A dóm föltárat, hazánk legnagyobb, Mária látogatásáról elnevezett oltárát pedig hazánk legszebb szárnyasoltára disztiti. Miseruhái közt egy valószínűleg importált XII. századi bizanci betéttel ellátott csula mellett több gazdag és művész hazai miseöltöny kelt csudálatot. Noduskápával bíró s sodronyománczszal ékesített XV. századi kelyhnél és Szilassy Jánostól 1770-ben készített s a művész felirata szerint «tűzben pikturált» zománcos lapokkal ellátott, hatalmas barokk Urfelmutatójánál szebb s jobban conservált emléke nincs a hazai ötvösségnek. A református és luteránus egyház is számos kiváló emlékét őrizi a régi magyar ötvösségnek, melynek egyik főgőcpontja épen Kassa volt.

Ennek a gazdag művészeti múltnak őrzője, leltározója és tanulságainak rendezője, bemutatója a kassai múzeum. Nem fejedelmi, nem állami vagy községi alapítás, mint az általános ösmert nagy múzeumok legtöbbje. Születési módja tipikus a magyar vidéki városokra, melyekben a múlt század kiegyezés utáni évtizedeiben társadalmi egyesületek, akár kaszinók, akár külön múzeum-egyletek sűrű egymásutánban alapítanak múzeumokat és könyvtárakat, azokat maguk kezelik és gyarapítják. A kassai múzeum is így keletkezett. A négy Klimkovics-testvér, élükön Ferenczcel, a jeles festővel 1872-ben megalakította a Felsőmagyar-

országi Múzeumegyletet, mely négy évvel rá adta át a köznek a Felsőmagyarországi Múzeumot. A tárgyak zömét a Klimkovics-testvérek régiségei és műtárgyai alkották. Henszlmann Imre, Bucics Zsigmond, Dessewffy Pál, Csoma József, a Puky-család, Andrassy Dénes, a krasznahorkai gróf voltak később a múzeum legbőkezőbb gyarapítói és adományozói. 1899-ben a múzeumegylet összes gyűjteményeit s pénzt, az alapítványok kivételével Kassa városának ajándékozta s ekkor a múzeum a Kassai Múzeum nevet vette fel, melyet legújában, mióta költségvetéséhez az állam is hozzájárul, a Felsőmagyarországi Rákóczi Múzeum elnevezéssel cserélt fel.

A múzeum az emberi műveltség gyermekkorától kezdve a modern időkig vezető végig látogatóit; a közép- és új-kortól festményeket, szobrokat, ötvöstárgyakat, keramikát, szőtt és himzett emlékeket, bútorokat, fegyvereket, érmekeket és pénzeket mutat be s így nevelő munkája sokoldalú, kiterjed a művelődés minden fontos korszakára és művész megnyilatkozási módjára. Az emlékek elsősorban Kassa és vidékének multját tükrözik, a múzeum gyűjtemény köre azonban újában az egész Felsőmagyarországon kiterjeszkedik. Az óskori gyűjtemény tárgyai többnyire Abaújmegyében kerültek napfényre. Az ország különböző vidékeiről előkerült számos tárgy képviseli a hazai római és népvándorláskori műveltséget. Csinos a kicsiny, de jó darabokból álló egyiptológiai gyűjtemény.

A közép- és újkori iparművészet köréből leg-gazdagabb a múzeum keramikai gyűjteménye. Ránk nézve különösen a magyar ónmázas, festett és égetett agyagedények, fayenceok igen gazdag csoportja bír érdeklél. E tárgyak gyártása Magyarországon a XVII. század elején honosodott meg; a kassai múzeum legrégebb ily hazai emléke 1617-ből való.

A hazánkban működött számos fayencegyár közül a holicai volt a leghatalmasabb, melyet 1746-ban alapítottak s melynek művész készítményeiből a kassai múzeumban 25 darab látható. Kassán is volt fayence-gyár, mely a XIX. század legelején keletkezett s 1845-ig állott fenn. Jegye benyomott K vagy Kaschau volt. Termékeinek anyaga tapolcsányi fehér agyagból és kisfalusi mészhomokból állott. Volt idő, midőn 20 korongozó, 10 festő, 16 égető, 6 iszapoló, 1 molnár és 1 tokkésztő dolgozott benne egyszerre. Empire- és bieder-mayer-stíli tárgyakat készített, melyekből a múzeumban 68 darab van kiállítva. E két gyár mellett az 1820 tájt alapított telkibányai (regéczi) szerepel a múzeumban legtöbb darabbal.

Gazdag sorozata van a múzeumnak XV—XVI. századi szőtt és himzett miseruhákból, melyeknek egy része a kassai Szent Erzsébet plébánia templom, a dóm letéje; nagobbára két-

ségkivül magyar munkák, van köztük azonban néhány félreismerhetlenül olasz is. Az olasz szövömvészet alkotásai már a középkorban az ország északi határszéléig elkerültek; Bártfán a XIII—XIV. századi olasz szövészet oly sajátos s egyszerű használatra szánt termékeinek utánzásával találkozunk, mint a perugiai tovaqliék és tovaqlioliek, asztalterítők és törülközők. Hogy épen Bártfának is mily közvetlen kapcsolata volt az olasz iparművészettel, annak további dokumentumát szolgáltatja a Kassai Múzeumnak egy talpas és fedeles üvegpohara, mely Bártfa város festett czimerével ékes s mely kétségkivül velen-czei munka a XVI. sz. elejéről.

Az ötvösség a régi kassai ötvösség nagy híréhez és fejlettségéhez képez aránylag szerényen van képviselve, a mivel okozati összefüggésben áll azon már említett körülmény, hogy a kassai egyházak és templomok kincstári igen gazdagok s nem akarnak és nem tudnak megválni régi kelyheiktől és monstancziáiktól. Ismerve azonban a kassai papok okosságát, finom és hazafias műveltségét, s rajongását városukért és a város régi művészetéért, bizton hisszük, hogy ezek az emlékek egyszer mégis meg fogják tenni az utat a templomok poros kincstáraiból a múzeum higienikus üvegszekrényeibe, ha másképp nem, mint letétek, hasonlóan a dóm több csulájához és régi festményéhez. A míg ez meg nem történik, a múzeumnak be kell érnie mostani anyagával, melyből kiválik egy aranyozott ezüstbe foglalt, fedeles és füles, kései renaissance ékítményekkel disztitt kúszadióserleg, az 1572-től 1599-ig Kassán működött Szegedi Tamás ötvösség műve. Jellemző a férfi ruhadíszek csoportja, pitykék, mentegombok, és diszarkantyúk kassai ötvössök, mint az 1767—83 közt működött Grimm András, Szakmáry Dániel (1788—1809) és Fröhlich Károly (1819—58) mesterjegyeivel. Más magyar vidékeken, úgy Bártfán, Lőcsén, Nagyváradon készült ötvösségekkel is találkozunk a múzeum szekrényeiben, míg a külföldet augsburgi, nürnbergi, köngsbergi és lipcei bélyegekkal ellátott darabok képviselik.

Legfőbb érdekessége azonban a múzeumnak a régi magyar festészet és szobrászat emlékeit föléelő gyűjtemény, mely ma az országban, a budapesti múzeumokat is beleértve, páratlanul áll, s a mely sok új tanulsággal szolgál. A ki eddig nem tudott róla, itt föl fogja fedezni, hogy volt saját jegyekkel bíró festészetünk, melyet megnyugvással mondhatunk magunkénak, s melylyel érdemes foglalkozni. S ez a régi magyar festészet nem volt a német művészet egyszerű provinciája, mint hosszú ideig hittük, ha nem is volt viszont autochton, magától való, mint némely kutató a fölfedezés első érthető örmében ma szereti állítani. Az, hogy valamely művészeti körben idegen kiindulási pontok és hatások ismer-

MÁRIA A GYERMEK JÉZUSSAL, XV. SZÁZADI FESTMÉNY.

MISEMÖNDŐ RUHA, MAGYAR MUNKA A XV. SZÁZADBÓL.

AZ ANGYALI ÜDVÖZLET. XV. SZÁZADBÓL VALÓ MAGYARORSZÁGI FESTMÉNY.

KASSAI ÉS HOLICSI EDÉNYEK.

hetők fel, mit sem von le az illető művészet értékéből és értékéből, mert teljesen autochton csak annak az ősembernek művészete volt, a ki az első agancsra az első primitív alakot karcolta. A régi magyar festészet legfejlettebb és legtöbbet foglalkoztatott cenztrális iskolájának, az emlékek mai ismerete mellett a kassait kell tartanunk, s nem hisszük, hogy a még előkerülendő emlékek e felfogást megcáfolják, s annak föltevésére sincs semmi okunk, hogy a hazánkban különösen nagy számmal elpusztult emlékek más következtetésre adhattak volna alkalmat. A kassai múzeum emlékei és a dóm oltárképei elegendő alapot nyújtanak már ma arra, hogy a régi kassai festőiskolában korbelileg egymásután következő s részben egymással párhuzamos több irányt különböztethessünk meg, s hogy az iskola általános jegyeit megállapíthassuk. Ezek közé tartozik az olasz hatásnak már

korán, így a dóm főoltárának, részben a kassai múzeumban őrzött régibb képzőművészet (kb. 1430—40) való megnyilatkozása, ennek folyamánként az olasz értelemben vett fejlett formaérzék, az ábrázolt alakokat környező építészeti térrel való számolás, a kiegészítő színeknek, kivált a vörösnek és zöldnek uralkodó színakkordoként való gyakori alkalmazása. Az olasz hatás, alkalmasint a Mátyás-kori műveltségnek és a Mátyás udvari művészetének impulzusától legerősebben lép föl a XVI. század elején, a minek legkiválóbb bizonyítékai a dóm Mária látogatásáról elnevezett szárnyasoltárának 1516-ból való pompás festményei, melyek Pinturicchio körüli umbriai befolyást árulnak el s melyekhez stilben és időben egészen közel áll a kassai múzeumnak Krisztus születését ábrázoló egy képe.

A régi felsőmagyarországi festészet, így a kassai festészet emlékei is többnyire szárnyas-

NAGY SZÁRNYAS OLTÁR. 1477-1486 FELSŐMAGYARORSZÁGI MUNKA.

oltárok alkotóeszei. A szárnyasoltárok középső részén, az ú. n. szekrényben fából faragott, sokszínűre befestett szobrok állottak, melyek művésze nem ritkán azonos volt a szárnyak festőjével. Kassán a faszobrászat is fejlett volt s helyi sajátosságai a telt formák, a redőzet tet-szetős elrendezése általában bizonyos formai előkelőség és választékosság s a színezést illetőleg (Varjú Elemér megfigyelése) a húsrészen a sápadt, diszkrét színek egyenletes eloszlása, szemben a sárosi és szepesi faszobrok hasonló helyeinek, főként az arcnak nyersebb, mintegy kipirosított színezésével s végül az ornamentikában a renaissance motívumok gyors térfoglalása.

A kassai múzeum a régi felsőmagyarországi s jelesül kassai festészetnek és szobrászatnak nemcsak a fővirágzás korából, a XV—XVI. századból, hanem a barokk korszakból származó számos igen fontos emléket is őriz. A fafara-

BUTOROK RÁKÓCZI REGÉCZI VÁRÁBÓL.

gás emlékeiből a szárnyasoltárokon, vagy azok töredékein s más templomi berendezési tárgyakon kívül, művészién faragott világi rendeltetésű fatárgyakból, így kivált a különös gonddal díszített, s nagyrészt szépségi menyasszonyi ládából is szép gyűjteménye van.

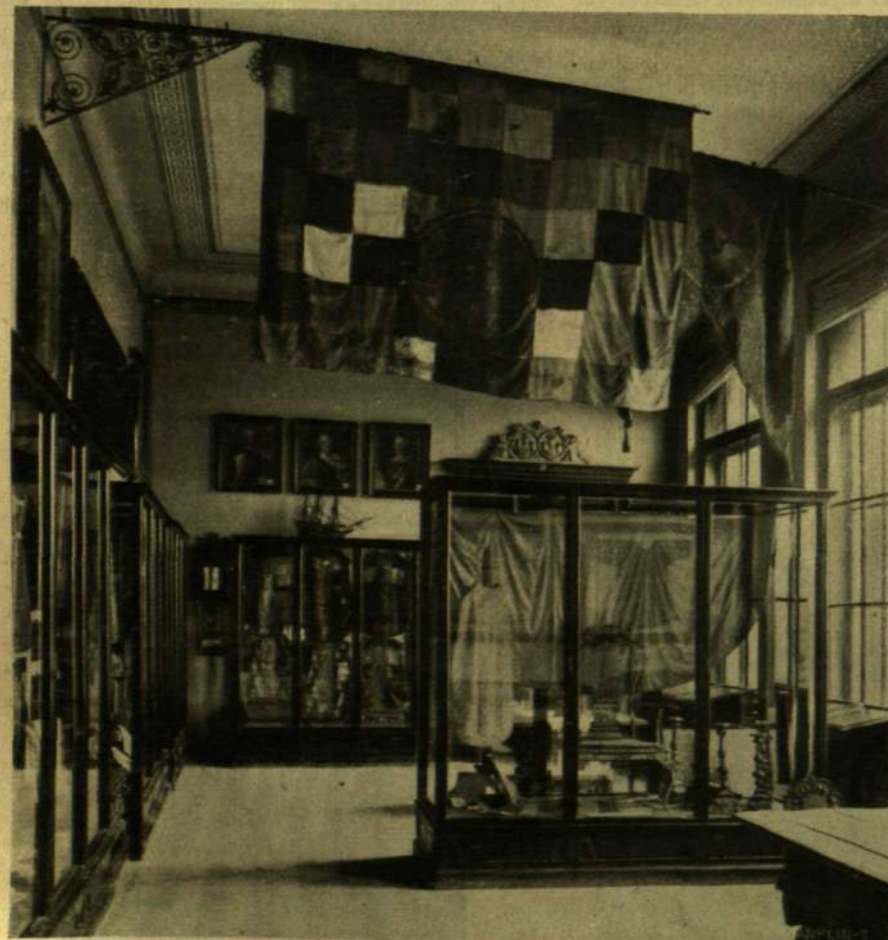
A régi magyar festmények mellett eltörpül a múzeum képtárának a külföldi és az újabb hazai festészetet felölő többi része, bár — sok értéktelen másolat mellett — itt is találunk figyelemre méltó alkotásokkal, a melynek Netschernek delikát kis női portraitja, Fügernek Bacsányi feleségéről 1807-ben festett arozképe, egy ismeretlen XVII. századi spanyol mesternek férfi mellképe, Jacobo da Pontenek vibráló színhatású, nagy rutinnal festett vászna, mely azt a jelenetet ábrázolja, a mint az angyal a pásztoroknak hírül adja Krisztus születését, Bottaninak Szent Ignácot Szűz Mária előtt térdepelve ábrázoló, signált és

1754-re datált nagy képe, Francesco Solimennának pompás fényhatású vezeklő Magdolnája, ugyancsak a nápolyi iskolához tartozó s ugyan-csak hatásos fénykezelésével kiváló, egymásnak pendantul szolgáló s Krisztust az irástudók, illetve a farizeusok közt ábrázoló két XVII. századi nagyobb méretű festmény, az újabb magyarok közt Barabás, Markó, Telepy, Lotz, Székely, Mészöly, Benzúr, László s a kassai festők közül Klimkovics Béla és Ferencz, Miskovszky, Greguss, Aranyossy, Csányi Gizella képei s Bubics Zsigmondnak, a múzeum egyik maecenasának a kegyelettel megszüpített, apró és aprólékoskodó virágtanulmányai.

A kassai múzeumnak szerencséje van vezetőivel. Gyűjteményeit mostani palotájában Mihálik József, a régi kassai művészetnek kitűnő historiografusa, a vidéki múzeumok mai központi irányítója rendezte. Öröklül hagyva a múzeumnak a legkimerítőbb és legjobb ma-

gyar múzeumi katalógust. Utóda, Varjú Elemér, a régi magyar művészet emlékeinek tudós föl kutatásával s ördögönkösséggel határos vásárlási ügyességével és leleményességével, segítve jeles munkatársától, Vályi múzeumi őrától és Ékes Lajos kassai kulturánásnoktól, Kassa régi szépségének e regenerálójától, a múzeum fejlődésének újabb, nagyszerű perspektíváját nyitotta meg.

Ma már szük az alig tíz éve emelt épület, a pinczék, raktárak, a városban egy csomó bérel ideiglenes helyiség telve van a közönség elé kívánczó új szerzeményekkel. A múzeum a régi prémontrei kertben, az ú. n. hóhér-bástyával kapcsolatban emelendő épületekben nemsokára új elhelyezést nyer, melynek ter-veit a mult napokban szemlélte meg az éber figyelmű kultuszminiszter, aktualitást kölcsönözve, Kassa iránt hódolattal és szeretetteljes emlékezéssel irt e szerény soroknak. Geh.

KASSAI CZÉHZÁSZLÓK; A SZEKRENYBEN RÁKÓCZI KAROSSZÉKE.

SZÁRNYAS OLTÁR A XV. SZÁZADBÓL, FELSŐMAGYARORSZÁGI MUNKA.

A MÚZEUM LÉPCSŐHÁZA.

AZ EMELETI ELŐCSARNOK.

KÉT VERS.

Magamban.

Sóhajjal	Jobbkezemmel
Legyezetem	Ingemet
Csokolatlan	Felgombolom
Ajkamat.	Csendesen.
Felpanaszoló	Tapogatom,
Jajjaim	Keresem
Dúdolásba	Fájó, fájó
Bóditom.	Szívemet.

Margitsziget.

Fák közt ide-oda útak vezetnek,
Hosszú ujai nagy fehér kezeknek.

Főlttem az ég, kék, kimondhatatlan.
Homok vagy tűnő percz zizeg alattam?

Járok, sétálok? Én egyáltalában
Nem értem, hogy lép magától a lábam.

Mint beteg madár, ül a lombban a csend,
Az alkony hűvös lelke a fűvön mereng.

S bennem a világ, mint az üveg alatt
Némán keringő furesza színű halak.

Álom vagy emlék az ott fenn, vagy felleg?
Túl a vízen valahol énekelnek.

Énekeinek? Mintha énekelnének.
Eszembe jut... eszembe jut, hogy élek.

Élek. Megállok ámulva, leverten
Nézek széjjel, mint az örült a kertben.

Szép Ernő.

A CSÓK.

A csók csodás tűz és tüzes csoda,
A melyet ajkam s ajkad egyre áhit,
De melynek szent és eltitkolt csodái
Két bús ajkunk föl nem leli soha!

Tűz, mely bensőnkben fájva, kinnal éget
És megkísért egy alkonyatba százszor, —
De visszaretten félve, valahányszor
Két bús szemem meglátja a tiédet!

Mikor elér e tűz csodája minket,
Le mért nem hunyjuk könnyes szemünket?
Kis szád reszkette számra had' találjon?

Ha összeforrna egyszer csak e két ajk:
Tüzes, csodás csók volna a pecsét rajt,
Hogy a kötésünk mindörökké álljon!...

Tóth László.

HÁZUNK ELŐTT...

Házunk előtt már áll a nagy szekér,
És bent megmozdul szekrény, asztal, ágy,
Kis anyjukom, én bus Veronikám,
Megyünk egy faluval odább.

Itt nagyon dalt fölöttünk a vihar,
Fészünkét verték szélvésznek, esők,
Megyünk más tájra, hisz nagy a világ
S napja besüt minden mezőt.

A tavaszi szél oda is elhozza
A szántóföldek szálló illatát,
S ott is hallgathatjuk a virágos réten
A magas pacsirta dalát.

És ott is zsendít bimbókat a május,
S érlel vetést a júliusi nap,
S ott is szépek a nyári délutánok,
S játszhatok bujocskát fiad.

S ott is mészázhatunk egy csillag hullásán,
Mikor az augusztus éri az eget,
És sirhatunk egy dalban az asztalra borulva
Mi bus szegénységünk felett.

Menjünk hát lelkem, vedd a gyereket.
Peterdi Andor.

HENRY ROCHEFORT.

Meghalt Rochefort, Franciaországnak negyven évén át legtermékenyebb, legtüzesebb s életének egyes szakáiban legünnepeltebb ellenzéki publicistája. Mindig ellenzéki volt, első cikkeitől fogva, melyekért III. Napoleon udvara elkergettette a *Figaro*-tól, utolsó cikkeig, mely három nappal halála előtt, most június 27-ikén jelent meg a nacionalisták lapjában, a *Patrie*-ban. Negyven év, s a politikai hitvallásnak mily színváltozásai! Csak egyben következetes: a gyűlöletben, de a gyűlölet célpontjai folyton váltakoznak. Ifjan, Hugo Viktor írásain gyulva lángra, az államcsíny gyűlöli s a második eszázárságot üldözi gyilkos gúnynyal: a császárságot, a császárt s az egész Bonaparte családot. Stílusa ragyog és tüzzel éget; a szabad gondolatért s a népszabadságért lángol és gyújtogat. A nyolcvan éves életkoron áthaladva, még lankadatlan hévvel gyilkol, és — stílusának felülmulhatatlan csillogását elvesztve bár — a nacionalisták oldalán harcol a harmadik köztársaság megfontásáért. E két szélsőséges álláspont közt viharznak le életének perzselő küzdelmei.

Gyűlölt és ellenezett, de nem alkotott. Ám erjesztő talantum is volt, s ezért nyoma marad az új Franciaország történetében. Gyűlölte a császárt, gyűlölte a császárnét: «a Montijo leányt», gyűlölte s üldözte, míg börtönre nem vetették, Bonaparte Péter herceget, ki megölte párban a köztársasági Noir Viktor hirlapírót. Tíz évvel ezelőtt adta ki az emlékiratait e címmel: *Les Aventures de ma vie* (életem kalandjai), a legkapósabb és legérdekesebb francia memoíreok egyikét s e művének kötetében ő maga mondja el, a mit életéről és koráról tudni valóban érdemes.

A császár féltékenyen és félelmetes rendszabályokkal őrzött tekintélyét ő kezdte ki legelőbb. *Le fils de Verbucl*, e néven emlegette, célzással III. Napoleon anyjának, Hortenzia ki-

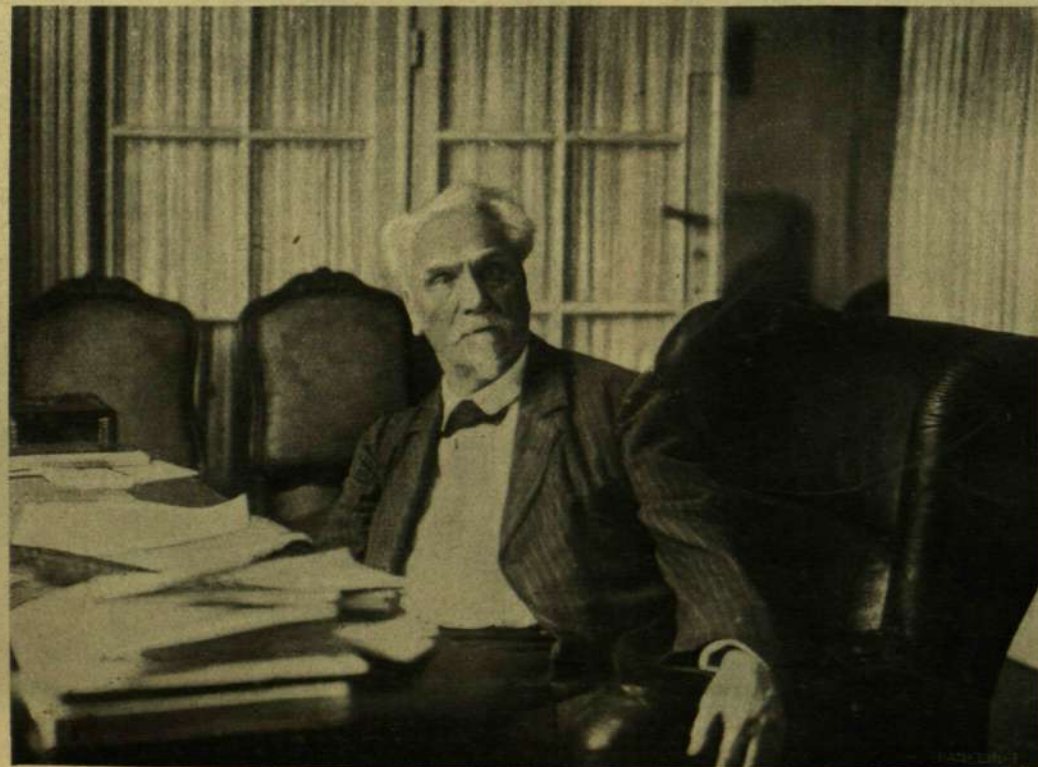
rállynának Verbuel németalföldi tábornokkal való barátságára. Életének ebből az idejéből mondja el azt a híres összeesküvést, melyet ő, a köztársaságiak terveztek Napoleon ellen. A császár éjnek idején kísérelt nélkül szokott megjelenni Páris bizonyos utcáin, hogy meglátogassa barátinóját, a szép Castiglione grófnőt. Rochefort és társai egy ily éjjeli látogatás alkalmával hatalmukba akarták keríteni a császárt. Az volt a tervük, mely csak töle, az ördögi lelkű Rocheforttól eredhetett, hogy megrohanják a császárt s beledobják egy nagy szemeteskoscba, melynek hatalmas zárt hengerét a la villettei személerakodó helyen szokták kiüríteni. A terv nem sikerült, mert az összeesküvők nem tudták, hogy a császár időközben szakított a szép grófnővel és beszüntette éjjeli látogatásait.

A *Lanterne* megjelenését végre is eltiltották. Rochefort ekkor Brüsszelbe költözött s onnan csempészte be lapját Franciaország határállomásain. Leleménye kimeríthetetlen volt. Például egynéhányszor III. Napoleon gipsz-szobrainak belső üregeibe rejtve vitték át a határon a vörös füzeteket, s ha egyszer egy ilyen szobor útközben véletlenül el nem törik, talán soha sem jött volna reá a francia rendőrség, hogy maga a császár csem-

pézi be az országba a veszedelmes nyomtatványokat. A *Lanterne* elterjedtsége példátlan volt a császári Franciaországban. Párisban megjelent első számát százhuszezer példányban kapkodta szét a tömeg, pedig példányának negyven centime volt az ára. A francziák gyönyörűséggel falták a császárszűket piszkoló cikkeket.

A császárság bukása után Rochefort a honvédelmi kormány tárcanélküli minisztere lett. A barrikádok építésének vezetését bízták reá, de a forradalmár lélek az aktív munkának erre a nemére sem volt alkalmas. Le is mondott hamar a miniszterségről. Az ellenzéki vér újabb szélsőségekbe hajította. Előbb a kommunélcaközök, aztán a mérsékelt köztársasági kormány ellen fordult. Ő, a köztársasági. A kommunélcaközök és a haditörvényszék Rochefortot élethossziglan az újkaledoniai fegyver gyarmatra küldötte. Onnan öt év múlva megszökött. Barátai huszonezer frankot adtak össze megmentésére, e pénzen egy amerikai hajót béreltek fel, a mely Rochefortot szerencsésen az ausztráliai partra vitte. Az adakozók közt volt Gambetta is, kit utóbb Rochefort új lapjában, az *Intransigeant*-ban halálosan üldözött mérsékelt köztársasági voltáért. Gyűlölte nem kevésbbé Ferryt és Constanst is, az utóbbit azért, mert ő tette ártalmatlanná Boulanger, Rochefort életének egyetlen bálványát. Anynyira ment e gyűlöletben, hogy Constanst egyszerűen rablógyilkossággal vádolta meg: reáfogta, hogy megölte és kifosztotta a kataloniai Puigy Purgót, ki ifjú korában egy üzleti balvállalkozásban cégétársa volt és tönkre jutva, nyomtalanul eltűnt.

Boulanger, a kalandor generális volt az egyetlen ember, kiért Rochefort valóban melegen érzett. Emlékiratainak befejező részét egészen neki szenteli, jelleme s egyénisége iránt érzett mélységes szeretettel és tisztelettel, mely egy-egy pillanatra rokonszenvenessé is teszi előttünk Rochefortnak csillogó, az utóbbi évtizedek francia történetére oly jellemzően nyugtalan egyéniségét.

HENRI ROCHEFORT, AZ ELHÚNYT HIRNEVES FRANCZIA PUBLICZISTA.

A LEVEGŐ KINCSE.

A rendes beszédben valami különös melézköngése van ennek a szónak: levegő. Szinte fogalom már a levegő a végtelen értéktelenség, semmitévés megjelölésére. Gyakorta halljuk né-mely szellemi képesség jellemzésére, hogy «lég-nemű agy», sokszor olvassunk azokról, a kik csak a «levegőbe beszélnek», néha magunk is rámondjuk fantasztikus tervekre, hogy azok csak «légvárak» vagy minden alapot nélkülöző dologra, hogy «légből kapott».

Pedig a levegőnek vannak olyan sajátosságai, a melyek lehetővé teszik, hogy a technika legújabb vívmányainak segítségével fel tudjuk használni oly *csökök*re, melyek megalósítására ezelőtt gondolni sem mertünk volna.

Tudjuk, hogy a levegő olyan gázkeverék, melynek egyötöde oxigén, négyötöde pedig nitrogén. E két főalkatrész mellett a lég tartalmaz ugyan argont, heliumot, kriptont, xenont és neont, sőt parányi szabad szén-savat is, de e gázok mennyiségei oly csekélyek, hogy azokat semmiképen sem tudjuk értékesíteni.

Másként áll a dolog a nitrogénnel és az oxigénnel. A laboratóriumok már régóta ismerték a módját, hogyan lehet e két elemet egymástól elkülöníteni. Cailletet tette meg az első lépést a levegő nagyipari értékesítése felé, mikor sikerült neki a folyós levegő frakcionált desztillálásával a lég két fő alkatrészét egymástól elválasztani. Azóta a folyós oxigént a technika önmagában vagy más gépekkel keverten a nehezen olvadó fémek forrasztására és hegesztésére, valamint speciális acéltípusok gyors és pontos elvágására használja, a nitrogént pedig más iparágakban alkalmazza — pl. fémszálás izzólámpák készítésénél már nemcsak folyós, hanem legújában, *szilárd* alakban is.

Cailletet kezdeményező lépése után jó ideig szünetelt a levegővel való experimentálás. Csak a legújabb időben került ismét felszínre a levegő értékesítésének nagy problémája.

Nemrég történt ugyanis, hogy valóságos vészkiáltás harsogott végig minden mezőgazdaságra féltékeny kultúrországban. Fogyóban vannak a délamerikai salétrom-bányák. Tudós geológusok feltétlen bizonyossággal állapították meg, hogy a világhírű csilei és perui nátron-salétrom mezők készlete legfőkébb még 15—20 évig fog tartani a mai fogyasztás mellett s aztán végérvényesen el fog apadni az az anyag, a mely ép oly szükséges tápszere a termő földnek s a talaj csaknem minden gazdasági növényének, mint a mely nélkülözhetetlen eledele az emberiségnek a gabonából lett kenyér.

Sir William Crookes 1935-re jósolta meg a nátron-salétrom teljes elfogyását. Belátta ekkor mindenki: ha nem lesz salétrom, nem lesz kenyér. És ekkor a világ szeme a technikusok felé fordult. Gyártsanak tápanyagot a gabona számára, teremtsenek salétromot akár a föld alól is. A vegyészek és a mérnökök ennek a nagy, kínos szónak hallatára: *kell*, körülnéztek a világban. A vegyész megpillantotta az olcsó nyersanyagot, a mérnök felfedezte hozzá az olcsó erőforrást. Mivel pedig az emberek egyre jobban követelték a megnyugtató igent, a vegyész-mérnök szakemberek feltalálták: *hogyan lehet a levegőből salétromot gyártani, olcsóbbat, mint a csilei salétrom.*

Két zseniális norvég, Bir Reland és Eyde oldotta meg ezt a minden nép gazdaságára oly fontos problémát. Sikerült nekik a levegő nitrogénjét kiváló minőségű műtrágyázó szerré átalakítani.

A gyártás elve szerint a levegőt mindenekelőtt el kell égetni. Pontosabban szólva: a levegő nitrogénjét a levegő oxigénjében meg kell gyújtani. Miután minden égés tulajdonképpen oxidációs folyamat, a tisztelt olvasó nem fog csodálkozni, ha eláruljuk, hogy itt az eléges folytán nitrogén-oxid nevű vegyület áll elő. Ez az egyszerű oxidáció azonban korántsem elegendő. Friss levegő bevezetésével tovább folytatják mindaddig, míg a nitrogén-oxidból egy barna, igen kellemetlen szagú gáz, a nitrogén-superoxid képződik. A barna gázt most tornyokon vezetik át, a melyekben kvarcdarabokon keresztül víz permetez alá. A hulló vízcsöppek oxigénje végzi az utolsó oxidálást

és a keletkezett végtermék nem más mint salétromsav. A salétromsav gőzeit mésszel keverik, avagy olttott mésszen hajták keresztül: megszületett a salétrom, az elsőrendű műtrágyázószere, a mely porrá törve, hordókban kerül forgalomba.

A leirt eljárásnak azonban van egy igen kényes része, a mely az egész gyártási folyamatnak az achilles sarka. Ez nem más, mint a nitrogén meggyújtása, illetve elégetése. Minden nitrogén vegyület hőfogyasztással keletkező termék, magas hőmérsékletre van tehát szükség az elégetésnél. 3—4000 fok Celsius hőmérsékű Volta-ívet állítanak elő két szénelektrod között s oldalt elhelyezten elektromágnesek segítségével úgy szabályozzák, hogy valóságos lángkorong formálódik belőle. A lángkorong tűz-álló magnéziummal bélelt kemenczében ég, melyen alkalmas gépi eszközökkel keresztül szivatták az elégetendő levegőt.

A levegő nitrogénjének lekötésére az elmondott eljárásnál kívül még egy módot ismer a modern technika. Frank és Caro találta fel az eljárást, melynek végterméke szintén fontos talajtápszere: kalciumcián amid. Az előállítás módja egyszerű. Elektromos kemenczében kalciumkarbidot olvasztanak meg s rajta levegőt hajtának keresztül, a mikor is a karbid egyesül a lég nitrogénjével. A kalciumcián amidnak vagy méssznitrogénnek a talajra gyakorolt hatása abban nyilvánul, hogy lúgos összetételű földben ammoniát fejleszt, melyet a növények kissé megváltozott alakban felvonnak. A méssznitrogénnek egyedüli hibája, hogy savas összetételű földben káros hatást fejthet ki, mert ott cziángáz is keletkezhet belőle.

A levegő kincsének, a nitrogénnek kiaknázásánál különösen lényeges az olcsó energiaforrás kérdése. Az elektromos áramot itt «fe-

hér szén»-ből készítik, vagyis vízesések energiáját használják fel a műsalétrom előállítására.

Nálunk Magyarországon most van alakulóban az első műsalétrom-gyár, mely a világ legmodernebb gyára lesz a maga nemében. A hájtóerő itt nem víz, hanem a sármási földgáz. Sajnos, a gyárat külföldi élelmesség létesíti a Mezőségen, angol és német tőke s nem a magyar vállalkozó szellem.

A kiürülőfélben levő délamerikai salétrom-bányák anyagát pótlandó, a közel jövőben bizonyára igen el fognak szaporodni a műsalétrom-gyárak, melyek mind a levegőből fogják kicsikarni a nitrogént.

Vajjon nem fogják ezek a gyárak érezhetően megváltoztatni a levegő összetételét, melyhez a mi organismusunk évezredek alatt már hozzáalakult?

Megnyugtatótunk mindenkit: minden négyzetkilométernyi földdarab felett kb. 10³³ millió tonna levegő van, melyben kb. 8³ millió tonna sulyú nitrogén található. Ebből a nitrogénből pedig öt billió mázsa salétrom termelhető. Tekintve azt, hogy a Föld maximális salétrom-szükséglete egy évben két millió tonnát nem halad meg, beláthatjuk könnyen, hogy egy négyzetkilométernyi föld felett helyet foglaló légből annyi salétrom gyártható, a mennyi a földnek 25 évig bőven elegendő. Miután pedig a föld összfelülete kerekén 510 millió négyzetkilométert tesz ki, valóban nem lehet aggódni a felett, hogy a nitrogénnek a levegőből való elvonása egyhamar lélekezési zavarokat fog okozni, mert a föld felett levő kb. 120 kilométer vastag levegőréteg egy quadrillió és 275 trillió esztendeig képes fedezni a Föld salétromkeresletét, lévén benne nem kevesebb mint két sextillió és 550 quintillió tonna sulyú salétrom, nitrogén alakjában. Dr. Szaffka Tihamér.

MANUEL VOLT PORTUGÁL KIRÁLY HÁZASSÁGÁHOZ.

Balról jobbra: Hohenzollern-Sigmaringen herceg, Amália volt portugál királyné, az oportói herceg, a menyasszony Hohenzollern-Sigmaringen hercegnő és a vőlegény.

SZENT SZOBROKÁT ÁRULÓ NŐ ST. ANNE D'AURAYBEN.

PONT L'ABBÉI FIATAL LEÁNY.

KETTŐS ZÁRHATÓ ÁGY.

A REJTELMES BRETAGNE.

Irtá PEKÁR GYULA.

(Folytatás.)

III. A halál országa.

Finistère... közömbös név, egy szélső nyugati francia megyének a neve, s mégis annyi époszi melankólia van e szóban: «finis terrae», a világ vége! Az is, legalább annak hitték régen, mikor az öskelták szeme még annyi rettenéssel merült a föld tányérját körülülő Okeanosz messzeségés kódébe. Nos, a Morbihan után a déli breton parton ide a Finistère-be robogunk most tovább, ide az artusi balladák és halál-legendák, — a legcsodásabb babonák igazi hazája felé. A nagy kalmár Lorient után Quimperle-ben kiszállunk s autóbó ülünk; előbb a kedves Pouldu tengeri fürdőbe látogatunk el, aztán Concarneau, Fouesnanton át a kis félszigeteske zöldbefutó hűvös Arkadiáját száguldjuk be. Beg-Meil, Benodet... minden modernségük, nagy villatelepek daczára is mily eszményi parti remeteségek ezek! «Nepenthes»: a feledés balzsama van itt a világ végén a légben, — az óceáni végtelenség kísértően csalogatja a lelket a testtől, hívja a bűvösen üsző, tűnő Avalon sziget felé, a honnan nincs visszaférés. Az Atlanti lüktető zúgása túlvilági álmokba ringat... És beljebb, az anyaföldön még altatóbbá lesz ez a rejtelmes hangulat. Bágyadt a fény (akárcsak nappali holdvilág volna!) s a táj csendjében mintha varázslat szunnyadna körülöttünk mindenütt. Smaragszín nedves rétek váltakoznak titkolódzó sötét berkekkel, — szürke vén menhirek hallgatnak a sudarak homályában s a lomb alól itt-ott távoli ódon kastélytoronyok pillantnak elő. Az úton porladó karolingi kőkeresztek meredeznek, majd kristályforrások tükré csillan, — a régi druidaszentélyek! ma? ma keresztény gránit-szentek öröködnék mellettük: a folyondár talpig örökzöldbe öltözteti átatos alakjaikat. Megállunk. Köröskörül csobogó rejtett vizek suttognak halhalkan a meghalt régi istenekről...

Itt az igazi Bretagne. Alomország, — a mesék rengetegébe tévedünk, hol a Lancelot sissakja csillan s az egyszarvúval találkozhatunk. Itt élnek még a Morgan tündérek, a Duz koboldok s azok a Gwion szellemek, a kiktől Algwion, vagyis Albion a nevezetét vette. Itt megértjük azokat a bájos Artus-idylleket, melyeket az a «Marie» nevű francia princesz oly költői tollal mentett meg számunkra annyi századdal ezelőtt. Keressük: erre futhatott a «Lanval» lovagja a csábító tündér után, arra a tölgys sötétben a «Frêne» vampirját sejttem, s amott az a lombalatti tó talán ép a «Tidoret» korrigan-királynéjának az otthona? Lenge mesék, melyek az esti köddel születnek s a hold sárga fényénél oszlanak poézissá... A test el-

hallgat itt, a lélek lesz erősebb: ép ez teszi a fenségét az egész Artus-költészetnek. A kelták a finom lelki problémákat keresték már ezer évvel ezelőtt. Ott az «Eliduc» lovagja, ki kettős szerelem rabja s kinek mind a két hölgye meghal. Az égiek végre megszánják s megengedik neki: egyik halottat feltámaszthatja, — rábizzák, válaszson! Oh e küzdelmek, — melyiket kérje vissza az életbe? Választ végre, s a kedves csakugyan feltámad halottaiból; ám hogyan lehessen boldog vele, mikor szüntelen a másokra gondol? Végre az a halott másik szólal meg, biztatja: «légy boldog, én, az áldozat, belenyugszom.» De a lovag csak tovább töpreng: nincs szerelemben nagylelkűség! a ki lemond, már nem szeret. S mert a szív mindig a lehetetlen után tör, csak annál jobban eped a halott másik után... Mellettem a forrás locsogva cseveg a zöldbe öltözött szent lábainál, — vajon nem a «Cor» meséjének a csudaforrása ez? Abból a forrásból, írja «Marie» princesz, csak azok a férjek ihatnak, kikhez hű a feleségük... Nos és hogy még a komoly Bretagneit is megkísértse a komikum, ép egy paraszt pár érkezik oda rakodott szamarával, — de nem a férj, hanem a szamar iszik a forrásból!

Nincs itt francia szó, a nép mind bretonul beszél, a mióta csak Artus veszedelme után ezeröttszáz évvel ezelőtt ide Bretagneba átköltöztek. A keletkező négy grófság: Vannes, Cornouailles (Kerne), Lorn és Treguier csakhamar hatalmas szövetségébe lesz a kelta királyok, a Konan-ok: Konan-Meriadec, Budik, Fragan s az ysi Grallon-Maur vezetése alatt. A frank az ő halálal ellenségük, ő ellene zeng a Marche d'Arthur refrainje: «szívet szemért, fejet karért!» Szörnyű harcok ezek, — «folyik a vér, annyi, hogy a malmot is az hajtja már»... s a nagy bárd Myrddhin (Merlin) utódai: Taliesin s a vak Hervé lelkesítik aranyláncos «rota» hárfájukkal a népüket. E bárdok nemcsak költők, hanem papok, söt varázslók is, — a Merlin-balladák szerint «a tengeri kigyó vörösojtását» keresik az «aranyfülű, a fagyöngytől» nyerneket erő. «A ki az aranyfüre rátalál és rálép, az rögtön elalszik s megéri a farkasok és madarak nyelvét»... E bárdok a százados harc táplálói, — énekelnek «a míg csak a frankok ki nem vágják a nyelvüket!» És az ősi druida hagyomány még akkor se némul el. Se a frankok se az ő hódító kereszténységük nem bír vele. Az egyház az, a kinek végre is meg kell akudnia. S megteszi. Egyszerűen keresztet tétet a menhirekre s a szent tölgyeket nem vágja ki, csak a Confitoirt írtaja a törzsük kérgére. Az átalakulás egészen észrevétlenül megy végbe. A breton buzdó katolikussá lesz, de a római hit alatt voltaképp érintetlenül élnek benne tovább az ősi druida hagyományok. E keveredés adja meg a breton vallásnak azt a

minden mástól elütő rejtelmes, fantasztikus jeleget, melyet mind e mai napig oly híven megőrzött. Az a dús költői képelem, mely egykor az Artus-kört megteremtette, ma is élt még: él és tovább alkot a Bretagne mai sejtelmes druidakereszténységében.

Renan szerint már a rómaiakat meglepte a kelták transcendentális világnélete, — «el-ámultak e fajnak a jövőd életet illető szabatos eszméi, öngyilkos hajlamai s ama képtelen kölcsönnyeltek felett, melyeket a kelták halál-utánra kötöttek egymással. A könnyelmű déli latinok rettegve szemlélték e rejtelmes népet, mely a jövőd s a halál titkait bírja.» Caesar szerint a kelták a Halál istenétől származtatják magukat «s ép ezért nem is nappalok, hanem éjék szerint mérik az időt». A temetések az ő legfőbb, legfontosabb ünnepeik, mert, a hogy Lucanus mondja, szerintük a halál nem vég, csak elutazás... de hová? Nem is a földön kívülre, csak az óceán szembatárán elmosódó halavány szigetekre. A VI. századbéli Prokopius írja (s itt tán a Pointe du Raz melletti Holtak Öblére céloz), hogy bizonyos parti halászfalvak kelta lakói «bizonyos szolgálatok fejében» felmentvék a frankok adója alól, — e halászok ugyanis a «lelkeket szölitják el a földről». Hogy megy ez? «Éjente gyakran zörgetésre riadnak, hangok szólalnak meg, hívják, szölitják, sürgetik őket, s hiába ellenkezőnek, rejtelmes erő ragadja e hajósokat a part felé. Különös idegen bárkák állanak itt a vizen, s e bárkák csak lát-szólag üresek, — valójában peremig süllyednek alá a lelkek mozgolódó, láthatatlan nagy terhe alatt. Ők, a halászok megragadják az evezőket s bár különben egy nap és egy éjjel kell az útra, rövid egy óra alatt átsiklanak a szigetre (Sein szigete?), hol is a hogy partot érnek, egyszerre megkönnyebbül a csolnak. Senki se látja őket, de a lelkek nyilván kiszállanak. A sziget honosai, a többi lelkek már várnak rájuk s szót hallható, mely név szerint adja át az újonnan érkezettekét üdvözlő rokonainknak»...

Ime, ez a «Mag Mell» a boldogság sziget-paradicsoma, hol ösmereetlen a pletyka és botrány, a hol az elköltözötték «holtan is élnek», a «sidhe»-k tündéri életét élik. Nos, e halál, a mint látjuk, nem szörnyű, inkább szeliden mosolygó, — de gondoljuk meg, micsoda folyamatokon, micsoda lelki megtisztulásra kell egy primitív népek átmennie, míg a vég borzalmához ennyire hozzászelidül! Ott a titok, hogy a kelták ősidőktől fogva, ösztönszerűleg csak a halál problémái iránt érdeklődnek. Nincs téma, a mi jobban lekötne őket ennél, ezzel

foglalkoznak szüntelen: nappal munka közben, este a tűz körül, éjjel álmaikban. És a környezet, az égaj: az óceán viharjai, a gránit partok «pokolszirteit», a sejtelmes napvilág mind csak öregbitik, képzik e hajlamot. Bretagne a «halál országa»: «Le pays de la Mort».

A hogy az autón Beg-Meilből Quimper felé száguldunk, e halálkultusz jeleit látjuk minden lépten-nyomon. Azok a komor szentek, és hány kőkereszt az úton! E kereszték mind emberhalál, gyilkosság emléket őrzik s engesztelésül állanak ott, mert a halott különben nem nyugszik addig, a míg csak újabb halál nem esik e baljóslatú helyeken. S azok a festőien komor városkák! A szürke gránit-templom s az ezt körülvevő temető itt az élet központja. Hogyan, temető ma a város közepén? Hát igen, és nincs az a hatalom, a mi a bretonokat arra bírassa, hogy a hagyományval szakítva a városon kívül temessenek. Ők nem válnak meg halottaiktól, a közelben akarják tudni őket, velük akarnak élni továbbra is. És tényleg velük is élnek, szintugyanoly intimitásban, mint annak előtte. A temető a gyűlhely, sétatér, korzó, majdnem kaszinó, ott játszódnak le a breton egész élete. Mint gyermeket (régiben babona ez!) a temetőn át viszik a templomba keresztelőre, felcseperedve ott játszik a sírok körül s ott tanul imádkozni, — mint felnőtt estenden oda várja kedvesét az első vallomásra. S aztán? a meglettek a temetőben tanácskoznak s napközben, munka alatt is minden perczen a sírok közé futnak át, hogy csöndes fohász közben halottaikkal «beszélgessenek». A temető voltaképp az otthonok folytatása, egy része, — hisz a holtak szerintük nem mennek el messzire, a közelben maradnak, — csak ép hogy lakást változtatnak... Se gyászos közelség nem hogy ijesztendő, ellenkezőleg megnyugtatója őket. Némely helyen a kosma ivójának az ablaka egyenesen a temetőre nyílik s az asztalon álló almaboros flakótól pár arasznyira már sírkő kandikál be az ember felé... Nem baj, — igaz breton evés-ivás közben se irtózik a holtaktól, ellenkezőleg. Halottak napján délben mindig terített otthon az elköltözött atyafiak számára. De többet mondunk: hisz még a vasárnapi tánczra is oda a temető köré gyülekeznek a falusiak. Ott a «Calvaires» gránit bástyája alatt járják a breton gavotteot, passe-pied-t, s a harmas fantasztikus keresztfa, meg a szentek gránitsergeje komoran tekint le a mulatókra. Mondjuk ki: Bretagneban fontosabb a temető még a templomnál is, — a temető az ő igazi szentegyházuk. Mikor mise alatt Ewitan Anaon!-t kiált a sekrestyés, még a koldus is zsebébe nyúl, hogy a tányérra vesse a «holtak garasát». Minden élőknel jobban ő rájuk gondolnak: ők az urak, s maga a személyesített Halál, a híres Ankou, a bretonok legfőbb ura.

Az Ankou! Félelmes szó, de ez az, a mit imában, gondolatban vagy halkán beszéd közben tán legtöbbször ejtenek ki itt breton földön. A híres breton misztériumban, a «Világteremtés»-ben maga a Mindenható szólal meg, mondván: «Isten vagyok s megteremttem a Világ Urát, elsőszülöttemet, a Halált!» Ehez képest isteni rangja van neki s félelmesek is az ő kő- és faszobrai. Rendesen lánzsás csontváz-ként trónol az oltárok felett, s — a parasztek adományokkal jönnek s mint valami szenthez, úgy fohászknak hozzája. A landivisiau-i Ankou alá ez van írva: «a ki meg fog halni, annak vagyok a keresztapja», — a roche-maurice-i Ankou lánzsáján pedig fenyegetően áll: «mind megöllek én titeket!» De tán még sejtelmesebb az Ankou szerepe künn a szabadban. A breton hit úgy tartja: nappal a föld az élők, de éjjel egészen a halottaké, — ezért nem tanácsos napnyugta után künn ögelegni; az elkésett vándor ilyenkor bizony meghalja a szélben az Ankou szekerének a nyirkóságát. Mert Halál ő felsége kétfogatú szekeren jár, ott áll tetemek közt s csonttal köszörül a kaszáját. Ő a «temető nagy munkása», — s hogy bizonyos egyéni fizionómiaja is legyen, a néphit szerint «minden községben az év utolsó halottja lesz Ankouvá az egész következő esztendőre...» «Ő a halottak polgármestere», mondja a finistéri paraszt, keresztet vetve. S ezzel egyszerre azt sejteti, hogy a Halál nálunk minden faluban más-más külön helyi istenség.

Ez isten ott él, ott jár, állandóan ott tesz-vesz közöttük. Mert míg a parti halászbretonok szigeteket jelölnek ki a lelkek számára, itt benn a földön a halottak egy helyen együtt maradnak az élőkkel. E borzongató együttélés teszi aztán, hogy Bretagneban nincs választás a való és természetfeletti világ közt, — a kettő folyton összekeveredik. Egész Bretagne bolygó lelkekkel, bánatos szellemekkel van tele, kik folyton érintkeznek az élőkkel s állandóan beleavatkoznak életükbe. E halottak azonban nem mind egyformán halottak, — fokok, árnyalakok vannak az ő túlvilági létükben. Olyk halott közelebb marad hozzánk, másik már távolabbra került s kész a végleges nagy útra, az örökös elköltözésre. Érdekes példák vannak erre. Ott vannak az elsüllyedt Ys város lakói; ők különös bűbáj folytán «halva is élnek» a tenger alatt, «fél-élők», kik várják a hullámokból való feltámadást, — de aztán ott van a bégardi legenda fiatal asszonya, ki daczból a tengerbe vetette magát és bele is fült, de a Boldogasszony jóakaratóból azért mégse halt meg egészen, hanem rejtelmesen élt tovább még hat álló esztendőig: «élt azon a kenyéren, mit anyja osztott a koldusoknak, s takaródzott ama ócska rongyokba, mit ugyancsak szüléje aggatott a szegényekre.» Férje csak a hat év elteltével lett igazán özvegyggyé... Egyáltalán bre-

tagneszte él a hit, hogy az erőszakos véget ért halottak nem halnak meg rögtön és egészen, hanem «élet és halál közt» maradnak mindaddig: «annyi évig, a mennyit még élniök kellett volna.» A tourc'h-i legenda paraszta temetése után még évekig hazajár éjente felesége ölélésére, mert még gyermekeit, örökösöket akar tőle, — «parce qu'il n'a pas encore fait son compte d'enfants...»

E halottak formája olyan, mint az élőké, csak «szubtilisabb», ép ezért rendesen fáznak s ősz felé meg téli éjszakákon szívesen betérnek rokonaihoz melegedni. A nép, főképp Mindenszentekkor, kegyeletesen készül e látogatásokra: lefekvés előtt széküket raknak a tűz köré s az asztalra aludtjetet, fánkot meg almabort tesznek. Micsoda öröm, ha másnap aztán félretolva látják a székeket s az ételből, italból hiányzik egy kevés! «Szegény halottak jól laktak...» De nem csak enni, inni, melegedni térnek meg az elköltözötték, — az igazi jó anya holta után is hazajár a bölcsőt ringatni, gyermekét szoptatni, «a kis beteg szemét mosogatni». Máskor meg, mint sok parti legendában, az apa az, a ki a tenger halálviharából hazasuhan a bölcsőhöz, — az aggódó feleség arra ébred, hogy ura ott ül, örül, szölitja s akkor tudja meg, hogy csak azért lehet itt, mert már halott!... Persze nem mind ilyen jők ezek a lelkek; mint az élőknel, vannak ezek közt is veszedelmesek, gonoszak. Vigyázni kell p. o. az éjjeli mosónőkre (kanerez-noz), kik hidak mellett, tavak partján mossák a sötétben a holtak szemfedőjét, — roszakarató kísértetek ezek: ha a kezükben tartott sulyokkal ráütnek az ember holdvetette árnyékára, az illető belebetegszik, esetleg meghal... Egyáltalán nem jó a lelkek túlságos intimitásba kerülni, — jön Onnan-átról hír, jel, figyelmeztetés mindennap elég, de jaj annak, a ki akarva vagy akaratlan az ily üzenetek hordozójává szegődik. Az hamar elveszti életörömét, többet nem mosolyog, komor éber álomba merül s az Ankou jelével sáppadó arczán csendesen biztosan sorvad a sir felé. Sokat lát az ember itt ily bágyadt alakokat. Rendesen ott ülnek a templomok előtt, — a nép úgy tekint rájuk, mint kiválasztottakra. Ők már «látanak», tudják, hogy mint lesz Odaát. Koldusok... de ne feledjünk el, e koldusok a varázsló Merlin igazi utódai: a Bretagne királyai.

Ime, ily talajból, ily lelkekből nő ki a szép és szomorú breton poézis artusi virága. De autónk prűskölve áll meg: a quimperi piaczon vagunk, melynek ódon képe mint a mesze középkor délibábjá mosódik el a családok holdfényben. A székesegyház két fekete góth tornya közül a legendás Grallon király lovasszobra néz le ránk... Hozzá készülünk holnap, a tengerbe süllyedt tündéri Ys városba.

(Folytatása következik.)

A PLOUGONVENI KÁLVÁRIA.

KELTA-KORI RÉGI KERESZT.

GRALLON KIRÁLY SZOBRA QUIMPERBEN.

